

MÚSICA

Guies per a la incorporació de
l'Educació per al Desenvolupament
a les Activitats Extraescolars

Guies per a la incorporació de l'Educació per al Desenvolupament en les Activitats Extraescolars

---

2016

Guies pertanyents al projecte Extraescolars sostenibles: integració de l'agenda 2030 de desenvolupament sostenible en les activitats extraescolars en la Comunitat Valenciana executat amb el suport financer de la Generalitat Valenciana.

Aquesta publicació ha sigut realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana. El contingut de la publicació és responsabilitat exclusiva de MUSOL i no reflexa necessàriament la opinió de la Generalitat Valenciana.

Un projecte de

Amb el finançament de

Guies per a la
incorporació de
l'EDUCACIÓ PER AL
DESENVOLUPAMENT
a les Activitats
Extraescolars

ÍNDEX

---

1. Presentació i Objectius	6
2. MUSOL educa	9
3. Perquè unes guies per a treballar l'Educació per al Desenvolupament en les Activitats Extraescolars?	10
4. Com utilitzar aquestes guies?	12
5. Què és el desenvolupament?	15
6. Aproximant-se a l'Educació per al Desenvolupament	17
7. Conceptes clau de l'Educació per al Desenvolupament	22
8. Educació per al Desenvolupament: ací i allà	29
9. Educant per al Desenvolupament: metodologia i perfils	31
10. Els Objectius de Desenvolupament Sostenible: la nova agenda internacional	36

Presentació i objectius

Fundació MUSOL, Municipalistes per la Solidaritat i l'Enfortiment Institucional és una ONGD independent i sense ànim de lucre que promou el dret a una vida digna i el desenvolupament sostenible de les poblacions més desfavorides per a millorar la seva situació econòmica i social. Té una vocació dirigida al treball amb els ens locals del Sud, amb l'objectiu d'enfortir les capacitats dels actors locals i regionals dels països del sud i el seu paper en el desenvolupament local i regional.

Al llarg dels anys MUSOL ha diversificat la seva acció, des del punt de vista geogràfic i sectorial; no obstant això l'organització reafirma la seva ambició de constituir una referència en el treball amb els ens públics i les organitzacions locals d'Espanya, Àfrica i Amèrica Llatina

Dins del seu àmbit de treball en educació, MUSOL impulsa accions en Educació per al Desenvolupament, entenent aquesta com un enfocament que considera l'educació com un procés dinàmic, interactiu i participatiu, orientat a la formació integral de les persones, la seva conscienciació i comprensió de les causes locals i globals dels problemes del desenvolupament i les desigualtats Nord-Sud, i el seu compromís per a l'acció participativa i transformadora (Hegoa, 2000). Aquesta línia de treball va més enllà de la sensibilització i conscienciació, motivant l'anàlisi i actuació davant les realitats generadores d'injustícia.

Gràcies al suport de de la Generalitat Valenciana, MUSOL impulsa el projecte: "Extraescolars Solidàries: integració dels objectius de desenvolupament sostenible en les activitats extraescolars", que inclou un component de treball en els Centres Educatius dins de l'àmbit de les activitats extraescolars, com un espai privilegiat per a motivar la sensibilització, anàlisi i compromís social.

Les presents guies pretenen informar i capacitar a docents, educadors/es, monitors/es de les activitats extraescolars perquè puguin integrar dins de les mateixes l'Educació per al Desenvolupament, i proporcionar-los els recursos pedagògics i eines necessàries per a la integració dels continguts previstos.

Amb l'objectiu d'incloure l'Educació per al Desenvolupament en les activitats extraescolars, s'han elaborat i desenvolupat guies metodològiques per a set de les matèries més comunes en les activitats extraescolars. Cadascuna d'elles, s'inicia amb una introducció i conceptualització de l'Educació per al Desenvolupament tant a nivell general com de manera específica per a la matèria de treball.

Apostem per una proposta integral, en la qual s'abordin diverses temàtiques, s'ha procurat vincular cadascuna de les matèries amb un eix temàtic relacionat

amb un Dret Humà i els Objectius de Desenvolupament Sostenible. Perquè l'Educació per al Desenvolupament no es limiti a una o diverses sessions, en cadascuna de les matèries, es proposen diferents activitats per a diversos continguts a ser incorporats en la programació habitual de cada activitat.

Matèria	Drets i ODS Vinculats	Continguts
Foment a la Lectura	<ul style="list-style-type: none"> • Dret a l'Educació • Diversitat cultural • ODS 4 Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tots 	<ul style="list-style-type: none"> • Comprensió lectora • Vocabulari • Escripura creativa
Noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació	<ul style="list-style-type: none"> • Dret a la Comunicació i la Tecnologia • Ciutadania global • ODS 9 Construir infraestructures resilients, promoure la industrialització inclusiva i sostenible i fomentar la innovació 	<ul style="list-style-type: none"> • Navegació per Internet • Maneig de paquets ofimàtics • Correu electrònic, mapes virtuals i plataformes colaboratives • Continguts multimèdia
Anglès	<ul style="list-style-type: none"> • Dret a la llibertat d'expressió • Interculturalitat • ODS 3 Garantitzar una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tots 	<ul style="list-style-type: none"> • Comprensió lectora • Expressió oral • Vocabulari • Expressió escrita
Esports	<ul style="list-style-type: none"> • Dret a la Salut • Construcció de la Pau • Inclusió social • ODS 3 Garantitzar una vida saludable i promoure el benestar per a tots a totes les edats 	<ul style="list-style-type: none"> • Jocs preesportius • Habilitats motrius • Motricitat bàsica • Esquema corporal
Arts Plàstiques	<ul style="list-style-type: none"> • Dret al Medi Ambient Sa • Drets dels pobles indígenes • Diversitat cultural • ODS 13 Acció pel Clima i altres 	<ul style="list-style-type: none"> • Collage i mosaics • Pintura • Reciclatge • Escultura i modelatge

Teatre	<ul style="list-style-type: none"> • Equitat de Gènere • Resolució pacífica de conflictes • El ODS 5 Aconseguir la igualtat entre els gèneres i apoderar a totes les dones i xiquetes 	<ul style="list-style-type: none"> • Expressió corporal • Veu: projecció i vocalització • Improvisació • Desenvolupament de personatges
Música	<ul style="list-style-type: none"> • Dret a la Cultura • Diversitat de la Cultura • Cultura de la sostenibilitat en els ODS 	<ul style="list-style-type: none"> • Composició • Ritme • Danses i balls • Construcció de instruments musicals

A més, **les set guies** incorporaran l'enfocament de Drets, interculturalitat, equitat, inclusió social i sostenibilitat ambiental en les matèries de treball, com a criteris fonamentals per a la construcció d'una ciutadania activa i compromesa amb les realitats injustes a nivell global, buscant generar consciència crítica i solidària.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

MUSOL educa

Entenent que les problemàtiques que generen situacions d'injustícia tenen el seu origen en aspectes estructurals que han de ser tractats de manera integral, MUSOL ha desenvolupat una línia de treball centrada específicament en l'Educació per a la Ciutadania Global, sota el títol MUSOL educa.

En aquest eix estratègic, s'han determinat quatre sectors per a l'acció, a partir de l'experiència de MUSOL en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament i la investigació:

- Sensibilitzar, formar, educar i mobilitzar als polítics, els funcionaris i el personal laboral de les administracions locals i autonòmiques per a la promoció de la cooperació descentralitzada i la millora de la seua eficàcia i qualitat.
- Sensibilitzar, formar, educar i mobilitzar els ens locals i autonòmics espanyols i europeus per a posar en valor el seu potencial per a l'educació per al desenvolupament
- Introduir l'educació per al desenvolupament en espais del sector educatiu i del sector privat on aquesta temàtica es troba absent o poc consolidada
- Desenvolupar les sinergies i coincidències de l'educació per a la ciutadania global i les temàtiques de major rellevància en el context nacional i internacional, entre altres l'educació ambiental, la interculturalitat i la prevenció del discurs de l'odi.

Per a això, MUSOL desenvolupa campanyes de sensibilització social amb la finalitat de conscienciar a la societat espanyola sobre les causes de les desigualtats socials i la situació actual dels països en vies de desenvolupament, fomentant actituds solidàries i accions en matèria de cooperació per al desenvolupament i el codesenvolupament.

Les iniciatives i accions de Sensibilització i Educació per al Desenvolupament han permès transmetre a la societat espanyola valors i coneixements imprescindibles per a entendre la complexitat que perjudica el desenvolupament dels països més pobres i per a construir un concepte de ciutadania global solidària i compromesa.

MUSOL compta amb materials i experiència en Educació per al Desenvolupament i aborda el sector educatiu pel seu potencial multiplicador i el seu rol clau en el foment de valors en xiquets/es, joves i adults per a treballar en aquest sector prioritari, on l'educació per a la ciutadania global no haja sigut abordada adequadament.

Perquè unes guies per a treballar l'Educació per al Desenvolupament en Activitats Extraescolars?

¿ Què significa educar enmig de les agudes i doloroses transformacions que estan vivint les nostres societats? El pedagog brasiler Paulo Freire ens contesta dient que l'educació vertadera és praxi, reflexió i acció de l'home sobre el món per a transformar-lo. Ell ens parla que l'educació és un acte d'amor, de coratge; és una pràctica de la llibertat dirigida cap a la realitat, a la qual no es tem; més aviat busca transformar-la per solidaritat, per esperit fraternal

Educació com a pràctica de la llibertat, Paulo Freire].

Des de l'anàlisi i reflexió de l'educació com a pràctica per a la llibertat i per a la transformació del món, el procés educatiu s'orienta cap a una educació promovedora del pensament crític, anant molt més enllà de la transmissió de coneixements i informació reglats. Des d'aquesta perspectiva, l'educació supera les fronteres institucionals i es poden identificar diferents àmbits de formació en el dia a dia dels diferents contextos socials. Per tant, es crea la necessitat de vincular aquests contextos (polítics, culturals, socials, econòmics) a una educació alternativa que, incorporant aspectes com l'oci o el temps lliure, no oblide el seu paper crucial en la formació d'una ciutadania global.

En aquest aspecte les activitats extraescolars, com a activitats enfocades al ensenyament-aprenentatge de manera creativa i pràctica, es constitueixen com un espai privilegiat per a analitzar la realitat global, tant pròxima com llunyana, des de la experiència personal i grupal. De fet, és en aquesta quotidianitat on el vincle entre la teoria i la pràctica es fa més evident. Diàriament prenem decisions sobre el nostre consum, participació ciutadana o relacions socials, decisions que tenen conseqüències immediates en la realitat que ens envolta i que, per tant, necessiten d'una anàlisi prèvia. Les activitats extraescolars permeten als i les participants, acostar-se a la realitat d'una forma més lliure, sense els

coneixements i experiències, que van configurant la manera de veure el món i situar-se davant la seua complexitat.

Les activitats extraescolars es treballen en l'entorn escolar, estant directament relacionades amb l'educació. Són programades pels propis centres educatius, desenvolupant-se tant dins com fora de l'horari acadèmic. Tanmateix, això no vol dir que no siguin activitats programades i planificades, que persegueixen objectius educatius. Són espais en els quals es poden promoure aprenentatges valuosos i significatius sota metodologies alternatives, lúdic-formatives, dinàmiques, participatives i riques en valors transversals. Aquests valors han d'anar de la mà d'una investigació social, política i econòmica que continuament analitze les causes i efectes de les injustícies i propose llits de difusió i coneixement social de les realitats actuals. Així l'educació es convertirà en una eina per a la transformació de la realitat i per al desenvolupament.

A què ens referim amb Educació per al Desenvolupament?

L'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament de la Cooperació Espanyola (AECID 2007) la defineix com un "Procés educatiu (formal, no formal i informal) constant encaminat, a través de coneixements, actituds i valors, a promoure una ciutadania global generadora d'una cultura de la solidaritat compromesa en la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb la promoció del desenvolupament humà i sostenible". No obstant això, l'Educació per al Desenvolupament és un concepte en constant evolució i no exempt de debat per l'impacte polític, social i fins i tot ideològic que pot arribar a aconseguir.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares y Manuel Molinés.

Com utilitzar aquestes guies?

L'objectiu d'aquestes guies no és substituir la programació habitual que s'aplica en les activitats extraescolars. Aquest document pretén oferir orientacions i eines perquè l'Educació per al Desenvolupament s'integre dins de les programacions ja establides de manera que, progressivament, s'aconsegueixi incorporar la construcció d'una ciutadania global i solidària en les diverses dimensions educatives.

El paper de l'educador/a és clau en aquest procés. L'aportació que l'agent d'Educació per al Desenvolupament ha d'incorporar des de la seua formació i experiència vital, és fonamental per a garantir realment el canvi que es pretén en els i les participants. De tal manera, es proposa que aquestes guies siguin un acompanyament durant tot el període de la activitat, podent trobar en elles un suport al llarg de les diverses temàtiques treballades.

Estructura de les guies

En una primera part, la present guia ofereix algunes idees i conceptes per a comprendre l'Educació per al Desenvolupament, partint de la pregunta Què és el Desenvolupament? i continuant amb algunes aproximacions a l'Educació al Desenvolupament.

Posteriorment es comparteixen alguns conceptes clau que l'agent d'Educació per al Desenvolupament ha de manejar en la seua labor educativa així com certes línies transversals que acompanyen a aquest concepte, i que permeten l'aplicació del mateix punt per a tractar temes de caràcter global dirigits a les relacions Nord-Sud com a situacions d'actualitat a nivell local (interculturalitat, cultura de pau, inclusió, equitat...)

A continuació s'exposa un enfocament metodològic per a ser aplicat en l'Educació per al Desenvolupament, que facilita la implementació de les guies en cada matèria de treball. De la mateixa manera, es comparteixen algunes pistes sobre el paper de l'educador/a d'Educació per al Desenvolupament en el canvi social.

Per a finalitzar la primera part, es fa un repàs als Objectius de Desenvolupament Sostenible, que regeixen l'Agenda Internacional per al Desenvolupament i que estaran presents en les activitats proposades

En una segona part s'ofereixen algunes eines didàctiques per a la incorporació de l'Educació per al Desenvolupament en les activitats extraescolars. Es troben organitzades per continguts recollits en les programacions ja establides, amb la finalitat de facilitar la inclusió de les mateixes dins de l'habitual dinàmica de cada activitat

Cada proposta d'activitat està organitzada de la següent manera:

- **Introducció**, que permet a l'educador/a centrar temàticament l'activitat així com poder presentar-li-la als i les participants.
- **Objectius** a treballar en l'activitat, normalment centrats en un concepte inclòs en el contingut de treball, un concepte vinculat al desenvolupament i un vincle entre l'activitat i el canvi social.
- **Materials** de treball necessaris, incloent Fitxes de Treball.
- **Destinatari**s recomanats per a l'activitat, com una orientació per a la seua aplicació didàctica.
- **Desenvolupament de l'Activitat**, realitzant una explicació d'aquesta.
- **Duració** estimada segons la posada en pràctica de l'activitat
- **Variants** proposades per a dinamitzar l'activitat o adaptar-la a altres grups de destinataris.
- **Preguntes per a la Reflexió**, que contribuïsquen a analitzar el treballat en l'activitat
- **Conclusions**, com a pistes o claus per al tancament de l'activitat.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Com a proposta pedagògica per a integrar l'Educació per al Desenvolupament en l'Activitat Extraescolar, es suggereix que, en el marc d'un contingut treballat dins de la programació de la activitat, el educador/a incorpore activitats proposades en aquestes guies de treball.

Es començaria la mateixa amb una breu presentació de la temàtica, orientant-se en la introducció oferida en cada activitat. Després del desenvolupament d'aquesta, es recomana dedicar uns minuts a debatre i reflexionar en grup, orientant la conversa amb les preguntes proposades. És important que, abans de finalitzar, l'educador/a rescate algunes idees clau, podent recolzar-se en les conclusions incloses al final de cada activitat proposada.

És fonamental aclarir que aquestes guies no pretenen constituir-se com a fulls de ruta estrictes sinó com una proposta per a l'orientació i integració de l'Educació per al Desenvolupament en les Activitats Extraescolars. De tal manera, les guies pretenen ser una eina oberta i innovadora per a donar resposta a la necessitat de disposar de recursos pràctics per a la integració de la Educació per al Desenvolupament en cada matèria extraescolar. Cada agent implicat podrà, a partir de la seua experiència i coneixements i recolzant-se en unes altres iniciatives reeixides en aquesta temàtica, realitzar variacions i adaptacions de les activitats a la realitat del grup de treball i el context en el qual es desenvolupe.

Sens dubte, acompanyar a xiquets, xiquetes i joves en el seu procés educatiu per a la construcció d'una ciutadania global sensible als problemes i realitats d'injustícia és un repte apassionant. Els educadors/es implicats/des no sols tenen a la seua mà la possibilitat d'oferir la seua experiència i coneixements en un àmbit formatiu sinó també contribuir a la construcció d'un món més just i solidari. Aquestes guies pretenen contribuir a la transformació social i a la innovació en l'Educació per al Desenvolupament dins de l'àmbit de les activitats Extraescolars, un repte en el qual tots i totes tenim molt a aportar.

14 Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Què es el desenvolupament?

Al llarg d'aquesta guia abordarem el treball en Educació per al Desenvolupament i proporcionarem algunes eines per a incorporar-lo en les activitats extraescolars. Però prèviament és necessari fer-nos la pregunta Què és el Desenvolupament? En què consisteix aqueixa situació ideal a la qual volem contribuir a través de les nostres accions educatives?

El debat sobre el concepte de desenvolupament es remunta als propis orígens de la humanitat i està estretament vinculat a la realitat particular de la persona o col·lectiu que intenta respondre a aquesta pregunta.

Des d'un punt de vista merament econòmic, el Desenvolupament consisteix en el creixement i increment del nivell d'ingressos a l'una que es redueixen les pèrdues, obtenint millors beneficis. Encara són moltes les persones i institucions que mantenen aquesta concepció del Desenvolupament, fins i tot en el context de la lluita contra la pobresa.

No obstant això, la història ha demostrat com un augment de la riquesa no necessàriament millora la vida d'una societat en el seu conjunt. És per això que l'Organització de Nacions Unides va incorporar el concepte de Desenvolupament Humà, per a referir-se a un desenvolupament centrat en les persones, especialment en aquelles en situació de vulnerabilitat. El Desenvolupament Humà comprèn no sols aspectes econòmics sinó també socials o culturals, a l'una que inclou el concepte de necessitats bàsiques satisfetes com un component essencial del Desenvolupament. De tal manera, el Desenvolupament Humà no sols s'aconsegueix augmentant la renda econòmica sinó que és fonamental garantir l'educació, salut, equitat entre homes i dones, accés a l'habitatge i altres drets bàsics per a poder parlar d'una situació ideal de desenvolupament.

A pesar de l'enfocament centrat en les persones, no podem obviar la necessitat d'un medi ambient sa com a element necessari per a garantir les necessitats bàsiques de les persones. És per això que actualment el concepte s'amplia a **Desenvolupament Humà Sostenible**, incloent un enfocament ambiental que permeta mantindre la cobertura de les necessitats bàsiques al llarg del temps.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés

La Cooperació al Desenvolupament es conforma com el conjunt d'accions, tant des de l'àmbit públic com privat, dirigides a garantir el Desenvolupament Humà Sostenible en aquells contextos en els quals per motius històrics, econòmics, socials, ambientals o estructurals no s'ha aconseguit. Aquest concepte no té una definició única, ajustada i completa, vàlida per a tot temps i lloc. La Cooperació al Desenvolupament s'ha anat carregant i descarregant de continguts al llarg del temps, d'acord amb el pensament i els valors dominants sobre el desenvolupament i al sentit de corresponsabilitat d'uns països respecte a uns altres, per la qual cosa cal conèixer la seua evolució per a comprendre el seu significat a cada moment. El contingut de la Cooperació al Desenvolupament està vinculat a les prioritats que s'estableixen sobre el desenvolupament per part d'alguns governs, ONGD i societat civil, estant en constant evolució, adaptant-se en cada temps i lloc al desenvolupament global.

Aproximant-se a l'Educació per al Desenvolupament

En un món cada vegada més canviant i complex, és necessari comptar amb una ciutadania activa, compromesa, informada i amb capacitat de pensament crític davant els diversos fenòmens polítics, socials, ambientals i culturals que ens afecten individual i col·lectivament. És per això que l'Educació per al Desenvolupament cobra un paper cada vegada més fonamental en tots els sistemes educatius, formals, no formals o informals, fomentant processos de canvi de les estructures generadores d'injustícia.

Què és l'Educació per al Desenvolupament?

L'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) proposa una definició que no sols engloba als xiquets, xiquetes i joves sinó a tota la ciutadania, entenent l'Educació per al Desenvolupament com un procés educatiu (formal, no formal i informal) constant encaminat, a través de coneixements, actituds i valors, a promoure una ciutadania global generadora d'una cultura de la solidaritat compromesa en la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb la promoció del desenvolupament humà i sostenible (Estratègia d'Educació per al desenvolupament de la Cooperació espanyola, Ortega 2007).

De tal manera, l'Educació per al Desenvolupament contribueix a entendre el funcionament d'un món globalitzat, en el qual es produeixen situacions injustes, fomentant una actitud crítica davant les relacions econòmiques, polítiques, socials, culturals i ambientals entre els països del Nord-Centre i els del Sud-Perifèria a partir de principis de justícia social, solidaritat i equitat. De la mateixa manera, a través de l'Educació per al Desenvolupament han d'establir-se mecanismes per a conèixer les causes de les realitats d'injustícia, pobresa i inequitat animant al compromís actiu pel canvi, des del local cap al global.

EN DESENVOLUPAMENT? DEL SUD? PERIFÈRIA?

En l'àmbit del desenvolupament s'utilitzen diverses denominacions per a referir-se a aquells països que presenten índexs de desenvolupament inferiors a l'esperat. Si bé el terme Tercer Món va ser utilitzat durant molt de temps per a referir-se a aquells països que se situaven fora de les opcions Capitalista-Socialista, actualment el terme en vies de desenvolupament és el més acceptat.

En l'àmbit de la cooperació, són habituals els termes Països del Sud i Països del Nord, encara que no sempre és encertat perquè trobem molts casos en el qual la relació Sud-Pobresa i Nord-Riquesa no es correspon (com el cas d' Austràlia o dels països d'Europa de l'Est).

Des d'una òptica política, pot trobar-se la utilització dels termes Centre-Perifèria, per a referir-se a aquells països amb major influència en la presa de decisions polítiques i econòmiques a nivell mundial, per la qual cosa se situen en el Centre, en relació a aquells països la influència dels quals està més limitada, situant-se en la Perifèria

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

L'Educació per al Desenvolupament és...

L'Educació per al Desenvolupament no és...

Un procés

L'Educació per al Desenvolupament és un viatge continu més que una progressió predeterminada. Quan pren aspectes puntuals els analitza pel sentit que adquireixen dins de processos més amplis. Quan investiga o realitza formació ho fa de manera progressiva, donant lloc a una educació interactiva basada en la reflexió permanent. Els dubtes, el coneixement i l'experimentació prolongada permeten modificar concepcions errònies

Una acció aïllada

Donada la complexitat dels temes que aborda i la continuïtat d'aquests en el temps, tota acció educativa aïllada o descontextualitzada contradiu els principis de l'Educació per al Desenvolupament. Es torna una proposta mecànica que no permet la interacció, ni la comprensió, ni l'adquisició dels coneixements. No serveix per a modificar idees prèvies.

Complexa

Els temes abordats són complexos en si mateixos (política, economia, cultura, ètica). Cada element ha de ser examinat en profunditat i des de diferents perspectives. Cal conèixer i ponderar, matisar.

Simplificadora

La realitat complexa i contradictòria, no pot ni ha de ser presentada en termes simplistes. Cal evitar les respostes afanyades o mecanicistes.

Controvertida

L'Educació per al Desenvolupament tracta temes controvertits i els sotmet a estudi, anàlisi, debat i a propostes d'intervenció. Per a molts d'ells hi ha més d'una resposta. Per a uns altres cal admetre que, de moment, la solució s'ignora. Les contradiccions i conflictes poden sorgir de les diferents perspectives culturals, de les diferents interpretacions de la història, de falta de coneixements, de xoc entre diferents escales de valors, etc.

Monolítica

L'Educació per al Desenvolupament no predica certeses eternes. Es basa en la seua flexibilitat, en la seua capacitat reflexiva, en l'intercanvi d'opinions. Els seus pressupostos han d'estar sotmesos a constant revisió. No són rígids ni inqüestionables. És irrenunciable fugir del maniqueisme reduccionista, de les conseqüències sense matisos. No es poden acceptar arguments sense fonamentació, ni fer oïdes sordes a interpretacions diferents de les pròpies

Sobre el món

Les diferents dimensions del desenvolupament afecten a tots els països, regions, cultures i éssers humans del planeta. L'Educació per al Desenvolupament s'ocupa de buscar les connexions entre els fenòmens, de donar una visió holística i de mostrar les influències mútues entre el local i el global.

Sols sobre el Sud

El mal desenvolupament no és només qüestió del Sud ni es fa comprensible sense la inclusió del Nord i del seu paper en l'empobriment del Sud. És inacceptable presentar la pobresa, la violència, la corrupció com a producte exclusivament endogen del Sud. Això suposaria negar les interdependències, la desigualtat del poder, etc.

Diagnòstics i propostes

L'Educació per al Desenvolupament és una Mirada aguda sobre la realitat. Observa i analitza els problemes per a proposar solucions, per a mostrar els aspectes positius. Intenta elaborar propostes alternatives que afavorisquen perspectives de futur amb la finalitat de respectar la diversitat, facilitar la convivència, la comprensió, l'empatia i la participació de les persones en processos de desenvolupament humà i d'extensió de la justícia social

Només sobre problemes

Per ser el desenvolupament una qüestió tan complexa i contradictòria, és simplificador i contraproductiu enunciar-lo només en forma de problemes, insistint en els seus aspectes catastròfics i més commovedors. Això suposa un punt de vista pròxim al determinisme. Pot promoure el pessimisme, la indiferència; resultats oposats als quals pretén l'Educació per al Desenvolupament.

Font. Adaptación de Birmingham, 1994, citada en La Educación para el Desarrollo, Hegoa 2005

Quins són els àmbits de l'Educació per al Desenvolupament?

L'Educació per al Desenvolupament es pot dur a terme des de diversos àmbits.

- **En l'Educació Formal**, a través de la integració de l'Educació per al Desenvolupament de les programacions educatius vigents.
- **En l'Educació no Formal**, a través d'accions específiques o integrant-se en diverses activitats: formació, debat, anàlisi social...
- **En l'Educació Informal**, a través de la sensibilització i acció social per mitjà de campanyes divulgatives, mitjans de comunicació, activitats lúdiques...

Quines dimensions podem identificar en el marc l'Educació per al Desenvolupament?

Podem distingir diverses dimensions que, en major o menor grau, es treballen en totes les iniciatives d'Educació per al Desenvolupament

- **Sensibilització Social**, com el conjunt d'accions dirigides a la presa de consciència a través de la transmissió d'informació. La sensibilització resulta fonamental en els primers contactes amb les realitats d'injustícia. Actualment, la sensibilització es pot dur a terme mitjançant metodologies diverses, des de les tradicionals conferències o testimoniatges, fins a les campanyes mediàtiques utilitzant les noves tecnologies, passant per un ampli ventall com a tallers, activitats lúdiques, xarxes de treball, converses...
- **Formació sobre el Desenvolupament**, com a processos educatius estructurats que busquen, a través de metodologies educatives, generar competències tant en coneixements, accions i actituds a públics concrets, amb la finalitat de fomentar l'anàlisi crítica. Aquesta formació pot integrar-se en altres processos formatius ja definits (com a programacions educatives) o dur-se a terme de manera independent. És important destacar que la Formació sobre el Desenvolupament no sols es basa en la transmissió de coneixements sinó també en la generació d'actituds personals que animen a l'acció.
- **Investigació per al desenvolupament**, com un element fonamental per a analitzar de manera profunda les problemàtiques del desenvolupament i la injustícia, motivant la gestió del coneixement i proposant línies d'acció. La seua metodologia ha de basar-se en la investigació social per a garantir cert rigor científic.
- **Mobilització i Acció Social**, com una conseqüència de les dimensions anteriors. La participació activa de la ciutadania i el seu protagonisme en la lluita contra la injustícia i la defensa del desenvolupament i els drets humans, s'expressa en àmbits i formes diverses, en diversos graus d'organització.

. Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

ALTRES VARIANTS DE L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

A través de l'aplicació de metodologies d'Educació per al Desenvolupament en diversos contextos, han sorgit algunes variants que aporten concepcions especials als processos educatius

- **L'Educació per al Desenvolupament Sostenible** va ser promoguda per la UNESCO durant els anys 2004 a 2014, incloent la sostenibilitat ambiental en les seues iniciatives
- **La Comunicació per al Desenvolupament** és conseqüència de la incorporació dels principis de l'Educació per al Desenvolupament a l'àmbit de la comunicació social. A través de diverses metodologies, es busca el canvi social a partir dels processos comunicatius en diversos nivells i direccions.
- **L'Educació per a la Pau** emfatitza en els processos de construcció de pau i reducció de violència, en contextos i temàtiques específiques.
- **L'Educació per a la Salut** ha evolucionat més enllà dels aspectes referents a la salut física, incorporant elements de l'Educació per al Desenvolupament i l'Educació per a la Pau.

Conceptes clau de l'Educació per al Desenvolupament

L'Educació per al Desenvolupament es basa en una sèrie de conceptes clau que ofereixen diferents enfocaments per al tractament educatiu d'un tema o realitat concreta. Els processos d'Educació per al Desenvolupament requereixen l'aplicació de l'enfocament que aquests conceptes ofereixen. Tots els fets socials, des del més local al global, poden analitzar-se des d'aquesta òptica.

Interdependència

La interdependència és una característica bàsica de totes les formes de relacions humanes des de la família o l'escola a les dinàmiques internacionals. La supervivència i el desenvolupament individual i col·lectiu, estan basats en la dependència d'altres persones. De la mateixa manera, els éssers humans depenem del medi ambient.

Davant l'escenari de la globalització, la interdependència es fa més evident, tant per a fenòmens positius (com la cooperació internacional) com a negatius (desplaçaments forçats).

Alguns exemples d'interdependència són:

- **El Canvi Climàtic**, com un efecte produït per diversos factors en els quals les accions d'una part del planeta impacten, de forma més intensa, en unes altres.
- **La Crisi Econòmica**, com a resultat de decisions preses a partir d'interessos particulars.
- **La Pobresa**, no sols com la falta de recursos econòmics sinó com la desigualtat i la distribució inequitable d'aquests.

Imatges i Percepcions

La necessitat de comprendre que després de les imatges s'amaguen missatges particulars oferits per l'emissor, resulta fonamental per a una anàlisi crítica d'aquestes. Això aplica no sols a l'àmbit visual, sinó també a les diverses comunicacions i imaginaris oferits des de diverses fonts.

En aquest sentit, resulta necessari impulsar processos d'alfabetització visual que contribuïsqen a generar eines per a contrarestar els efectes de les imatges preconcebudes i reduir els prejudicis.

Alguns exemples d'abordatge són:

- **L'Educació Multicultural i per a la Diversitat**, com un element clau per a fomentar una anàlisi crítica de la realitat, superant prejudicis.
- **Els exercicis de Contrapublicitat**, analitzant les iniciatives basades en el màrqueting proposant una comunicació inclusiva i de qualitat, lluny del sensacionalisme i els biaixos ideològics.

Justícia Social

La Justícia Social proposa models d'igualtat d'oportunitats i drets humans, més enllà del concepte de justícia tradicional o legal. L'objectiu fonamental de la Justícia Social, cerca el desenvolupament de les potencialitats de totes les persones, en contextos socials d'equitat i pau.

Resulta fonamental potenciar el concepte d'universalitat de la Justícia Social. Per a això, l'enfocament de Drets Humans proporciona un marc conceptual ampli per al seu abordatge, tant des de l'àmbit dels Drets Civils i Polítics com dels Drets Econòmics, Socials, Culturals i Ambientals. A més, el concepte de Justícia Social s'ha vist ampliat en els últims anys pels anomenats Drets de Tercera Generació, Incloent Drets Col·lectius, completant el que tradicionalment es va denominar Educació en Valors.

És necessari fomentar la concepció de evitabilitat de les injustícies, comprenent que les mateixes són fruit de desajustaments en les relacions humanes a diversos nivells (polítics, econòmics, socials...), davant els quals han de prendre's mesures per a millorar aquestes situacions, fugint de l'inconformisme, la passivitat o la resignació.

Existeixen alguns casos de Justícia Social que requereixen una atenció especial:

- **Justícia de Gènere:** entenent que aconseguir la justícia de gènere és un pas més enllà de l'equitat i la igualtat de gènere. Justícia de Gènere implica que els Estats assumeixen la seua responsabilitat i rendeixen comptes sobre les accions desenvolupades per a aconseguir la igualtat de gènere entre dones i homes i erradicar les relacions desiguals de poder entre tots dos.
- **Justícia Climàtica,** com una comprensió de què disposar d'un Clima adequat per a la vida i la producció d'aliments és un dret, exigible i universal.

Canvi i Futur

Comprendre que la situació actual és producte de la trajectòria duta a terme en el passat, i que les nostres accions influiran en el futur, resulta fonamental per a un enteniment de les realitats d'injustícia així com per a proposar accions de canvi social, sota una lògica d'Educació Crítica.

És necessari adonar-se que el futur no està predeterminat, sinó que una ciutadania activa pot corregir els errors del passat, modificar el present i contribuir a un futur diferent.

En aquest àmbit, és interessant prestar especial atenció en alguns punts com:

- **Sostenibilitat Ambiental**, analitzant com les nostres accions actuals impacten directament en el futur pròxim.
- **Deute Històric**, entenent com les accions del passat van generar dinàmiques injustes que van beneficiar a certes societats en perjudici d'unes altres.

L'ALFABETITZACIÓ VISUAL

L'alfabetització visual és l'habilitat per a construir opinions i consciència personal a través d'imatges visuals. Per a això, la persona destinatària posa en pràctica les seves capacitats d'exploració, anàlisi crítica i reflexió.

Aquesta alfabetització es basa en la capacitat per a interpretar missatges visuals i construir judicis de valor a partir d'ells, generant un posicionament davant les realitats de l'entorn. De tal manera, a través d'imatges, podem transmetre conceptes i emocions, proporcionant inputs per a l'anàlisi crítica.

L'alfabetització visual és, en definitiva "una pedagogia capaç de educar l'ull i traure-li punta incisiva, capaç d'afinar-lo perquè penetre més enllà de les aparences, de diversificar-lo perquè enriqueixi les nostres maneres de veure i de sacsejar-lo perquè vole més alt, se sorprenga i gaudi de la sensibilitat quotidiana" Errázurriz, Luis, Sensibilitat estètica. Un desafiament pendent en l'educació xilena (2006).

La Contrapublicitat és una aplicació de l'Alfabetització Visual en la Sensibilització Social a través de les imatges. Font: www.letra.org

Resolució de Conflictes

Assumir que els conflictes són part natural de les relacions humanes és un principi bàsic en l'Educació per al Desenvolupament. Conflictes no és sinònim de Violència, sinó que aquesta és una de les moltes respostes al Conflictes. Treballar en la resolució pacífica de conflictes és un element fonamental en les activitats entorn del desenvolupament. Analitzar diverses maneres de resoldre conflictes contribueix no sols a generar ambients saludables sinó a comprendre diverses realitats de l'entorn pròxim i llunyà i proposar alternatives a les mateixes des dels propis àmbits d'actuació.

L'enfocament Resolució Pacífica de Conflictes no solament respon als ambients propers (família, escola...) o als anomenats Conflictes Armats, també pot aplicar-se a altres situacions com:

- **Anàlisi dels fenòmens migratoris**, apostant per iniciatives inclusives que fomenten les Cultures de l'Hospitalitat i Drets de les persones migrants.
- **Reflexió sobre els mercats internacionals**, per exemple en l'àmbit dels aliments, comprenent com els beneficis econòmics no poden sobreposar als drets fonamentals.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares y Manuel Molinés.

Ciutadania Global

El concepte de ciutadania global té els seus orígens en el dret cosmopolita, entenent-se com la capacitat per a participar i ser sentit en les comunitats polítiques, en condicions de diàleg sense restriccions artificials i límits.

Segons Martha Nussbaum, és cosmopolita aquella persona compromesa amb tota la comunitat d'éssers humans. De tal manera, destaca quatre raons per a impulsar la ciutadania global.

D'una banda, l'educació cosmopolita ens permet aprendre més sobre nosaltres mateixos, analitzant les nostres pròpies accions des d'una mirada global. De la

mateixa manera, avancem resolent problemes globals que requereixen la cooperació internacional, pel que es fa necessari un coneixement sobre la realitat mundial del planeta. L'autora, també planteja que, a través de la ciutadania global, reconeixem obligacions morals amb la resta del món que són reals i d'una altra manera passarien desapercibudes així com elaborem arguments sòlids i coherents basats en les distincions que estem disposats a defensar, promovent el compromís personal i col·lectiu.

En assumir el nostre paper en el marc de la ciutadania global, podem disposar de nous panorames per a analitzar problemàtiques globals des de la nostra òptica local:

- El repte del Canvi Climàtic és, possiblement, un dels aspectes globals que requereix accions locals específiques, sota la premissa d'una ciutadania global.
- Les situacions d'injustícia generades per les **regles del comerç internacional** han d'afrontar-se des d'una lògica global, en la que totes les persones estem involucrades.

Interculturalitat i Diversitat

La diversitat ha sigut una tònica general en la història de la nostra societat encara que no sempre assumida com la riquesa social que suposa. Els fenòmens migratoris, especialment iniciats en la segona meitat del segle XX, han modificat substancialment les característiques culturals de les nostres societats.

Davant la diversitat de cultures, cosmovisions, ideologies o creences que presenten les nostres societats, és necessari assumir posicions que, més enllà de la convivència pacífica de les diverses cultures que ofereix l'enfocament de multiculturalitat podem, des del respecte i posada en valor de les cultures, impulsar dinàmiques d'intercanvi i enriquiment mutu.

La diversitat actual ofereix una possibilitat per al creixement personal i comunitari, l'aprenentatge i l'establiment de models socials equitatius, respectuosos i generadors de pau i convivència. Aquest enfocament no solament aconsegueix la diversitat en termes culturals, les diferents maneres d'entendre el món, d'orientació sexual, de creences, de capacitats o de posicions ideològiques són una possibilitat per a continuar construint un món més just i equitatiu al qual totes les persones poden contribuir.

- Els nous models socials que genera la recepció i acolliment de persones migrants són possibilitats per a treballar la interculturalitat i la gestió de la diversitat.
- La inclusió de persones amb discapacitat en les nostres dinàmiques educatives afavoreix models de respecte i participació equitativa.

Globalització i Interdependència

El desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació ha permès generar ponts entre societats diverses. L'expansió dels mitjans de comunicació i, especialment, la instal·lació de punts d'accés a internet, s'ha constituït com una autèntica revolució en diferents àmbits com el econòmic, el social, el polític i, sobretot, el cultural.

Aquesta interconnexió entre persones que geogràficament es troben allunyades, ha permès intercanvis de tota mena, afavorint la visió global del món començant amb els diversos processos locals són interdependents entre si. Tant en un sentit positiu com negatiu, les actituds personals, les accions puntuals o les dinàmiques socials generen efecte i són al seu torn influenciades, per altres processos generats en diferents llocs del planeta.

No obstant això, el ventall de possibilitats que ofereixen aquests canals virtuals d'intercanvi també ha servit per a generar dinàmiques per a homogeneïtzar les societats, cap a models basats en el consum. De tal manera, el fenomen de la Globalització busca establir patrons culturals únics, que afavorisquen als grans interessos econòmics mundials en detriment de les cultures locals. Aquest canvi cultural no sols afecta a aspectes d'índole econòmica, sinó també social, modificant els patrons característics de les societats.

Els processos educatius han d'acompanyar aquesta nova realitat de interconnexió i interdependència, amb la finalitat d'aprofitar els aprenentatges que ofereix aquest nou escenari però gestionant adequadament la informació obtinguda, permetent un equilibri entre ser un "ciutadà del món" i la salvaguarda dels valors i cultures locals.

- Analitzar els nostres patrons de consum, així com les tendències o modes, és una bona possibilitat per a comprovar fins a quin punt estem influenciades per la cultura única que ens ofereix el model de la Globalització.
- Desenvolupar accions per a conèixer més les tradicions locals facilita la posada en valor de models culturals i socials dels quals extraure aprenentatges i maneres d'entendre l'entorn que ens envolta.

Ajuda al Desenvolupament i Solidaritat Internacional

L'Ajuda al Desenvolupament s'ha constituït com una eina essencial per a donar suport als processos de canvi als països més empobrits, a través de la facilitació de desemborsaments econòmics, tant en forma de donacions com de crèdits en condicions favorables. En 1980, 22 dels països més rics es van comprometre a destinar el 0.7% del seu Producte Nacional Brut a aquest efecte, encara que actualment només cinc països han aconseguit aquesta meta (Dinamarca, Països Baixos, Luxemburg, Noruega i Suècia) estant la resta de països entorn del 0.3%.

Parlem d'Ajuda Oficial al Desenvolupament quan prové d'entitats públiques, tant centrals com descentralitzades (en el cas d'Espanya, l'Ajuda al Desenvolupament provinent de Comunitats Autònomes o Ajuntaments es denomina Cooperació Descentralitzada).

Si bé l'Ajuda Oficial és la que més recursos maneja, les ONGD tenen un paper clau no sols en la gestió de recursos privats sinó també en la motivació i promoció de la Solidaritat Internacional. És en aquest sentit en el qual les organitzacions presenten un valor afegit al no estar subjectes, en essència, a interessos particulars sinó a un compromís col·lectiu per la solidaritat, com a procés de canvi d'estructures generadores de pobresa. Resulta important, de tal manera, generar un equilibri entre l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (moltes vegades vinculada a interessos del país donant) i la Solidaritat Internacional, que té el seu origen en les organitzacions i moviments socials, amb un paper fonamental de control i regulació de l'Ajuda Oficial.

- Les campanyes d'incidència per aconseguir el 0.7% del PNB destinat al suport als països més empobrits és un clar exemple en el qual la solidaritat Internacional influeix en l'Ajuda al Desenvolupament.
- Els intercanvis, les campanyes solidàries o la sensibilització social són accions que, sense estar vinculades a transferències o donacions econòmiques, motiven la solidaritat internacional a l'interior de la societat.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Educació per al Desenvolupament: ací i allà

En alguns casos, pel fet que l'Educació per al Desenvolupament va començar a impulsar-se de manera especial per organitzacions implicades en la Cooperació Internacional, es considera que les accions educatives impulsades només estan dirigides a crear consciència i compromís amb les realitats que afecten els anomenats Països del Sud. Com s'ha exposat anteriorment, aquesta visió reduïda de l'Educació per al Desenvolupament és errònia perquè, a partir de aquest enfocament, es pretén abordar una realitat complexa i interconnectada, en la qual les fronteres es difuminen a partir d'una visió de ciutadania global.

És per això que l'abordatge educatiu en clau d'Educació per al Desenvolupament no ha d'obviar les problemàtiques i reptes als quals ens enfrontem també en les nostres societats anomenades "desenvolupades". La inclusió de persones amb discapacitat, el consum responsable, la equitat de gènere, la participació social o la interculturalitat, són reptes davant els quals l'Educació per al Desenvolupament no ha de ser cega.

De tal manera, si bé moltes accions d'Educació per al Desenvolupament van dirigides a prendre consciència sobre realitats que afecten, de manera especial, a Països del Sud, l'agent educatiu ha de dedicar esforços a acostar aquesta situació al context de la població participant, creant vincles i motivant a impulsar accions concretes. La premissa "pensa globalment actua localment" resulta fonamental en aquest aspecte.

La major part de les realitats que s'aborden des de la Educació per al Desenvolupament tenen el seu origen en aspectes estructurals en els quals les persones, de manera individual, tenen poca capacitat d'influència. No obstant això, lluny de desanimar, aquesta situació ha de promoure accions creatives, simbòliques en alguns casos i amb un fort impacte i enfocament polític en unes altres, que generen alternatives. Poc pot fer una persona davant l'especulació del preu dels aliments en els mercats globals, però el consum just i responsable proposa models a l'abast de totes les persones, alternatius als mercats basats en relacions injustes. De la mateixa manera, davant les polítiques migratòries discriminatòries, la denúncia i incidència política és un instrument a l'abast de la ciutadania, que pot ser acompanyat d'una "cultura de l'hospitalitat" que entenga la interculturalitat com una oportunitat per a aprendre i créixer socialment.

Pensa globalment, actua localment!

Una realitat m'impacta

M'indigna l'explotació infantil
No m'agrada el racisme

Què puc fer?

Propose accions locals

Analitze l'origen dels productes que consum
M'interesse per la realitat de les persones migrants

Es generen dinàmiques socials

M'unisc a iniciatives de comerç just
Participe en accions d'acolliment

Conflueixen amb iniciatives globals

Motivem dinàmiques comercials justes
Anime la cultura de l'hospitalitat

Transformem la realitat!

Reduïm els injustícies!
Construïm societats inclusives!

Font: pròpia

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Educant per al Desenvolupament: metodologia i perfils

Com fer Educació per al Desenvolupament?

Una vegada que tenim clara la nostra meta educativa, els components que constitueixen l'Educació per al Desenvolupament i alguns conceptes clau, ens sorgeix una pregunta lògica: Com educar per al Desenvolupament? Si bé l'alta diversitat d'accions vinculades a l'Educació per al Desenvolupament no permet tindre una metodologia unificada, les investigacions i estudis recents han constatat alguns trets comuns que caracteritzen a aquestes iniciatives educatives.

L'Educació per al Desenvolupament com un procés

Per perseguir un canvi d'actituds personals i grupals, motivat per l'anàlisi i reflexió crítica, la metodologia de treball en Educació per al Desenvolupament no ha d'obviar el caràcter progressiu del procés educatiu. A diferència de les accions formatives convencionals en les quals la fi última és adquirir i aplicar un coneixement, l'Educació per al Desenvolupament proposa nous models de vida, pensament i relacions, que requereixen un temps per a ser incorporats. A través d'una activitat puntual o d'una xarrada o exposició, podem arribar a sensibilitzar a les persones participants però una modificació d'actitud requereix un treball llarg en el temps, un procés de canvi progressiu i acompanyat.

La metodologia participativa, clau en el treball

La major part de les accions vinculades a l'Educació per al Desenvolupament es plantegen per a ser dutes a terme en grup. De fet, la falta de participació activa de la societat en la presa de decisions és una de les causes principals de les situacions d'injustícia davant les quals l'Educació per al Desenvolupament vol respondre. De tal manera, la metodologia participativa resulta fonamental en aquestes iniciatives, buscant no sols l'involucrament de totes les persones implicades, sinó l'apropiació dels processos, convertint-se en actors clau del procés educatiu.

D'especial importància és la participació activa en les iniciatives d'Educació per al Desenvolupament d'aquelles persones o col·lectius tradicionalment exclosos. En les societats tan diverses en les quals treballem, és necessari reflectir la riquesa que s'amaga en la interculturalitat, la inclusió de persones amb discapacitat o l'equitat entre homes i dones, peces fonamentals per al canvi social.

Una metodologia que parteix del vivencial i l'afectiu

L'Educació per al Desenvolupament parteix de la realitat per a canviar la realitat. És per això que els processos educatius no poden iniciar-se des d'un altre punt que no siga el vivencial i afectiu de les persones participants. La sensibilització davant les realitats d'injustícia es considera el primer pas per al procés de l'Educació per al Desenvolupament. Afortunadament, en treballar amb xiquets i xiquetes, es constata una gran facilitat per a la empatia i l'afectiu, aspecte que resulta més complex amb població adulta, la sensibilització de la qual depèn d'esquemes preconcebuts i idees que dificulten treballar l'emocional.

De tal manera, l'Educació per al Desenvolupament parteix de la quotidianitat de les persones participants, de la seua realitat i les seues pròpies idees, aportant vivències i emocions en el procés de reflexió.

Una metodologia integral i continuada

Les injustícies estan originades per una complexa xarxa de factors de molt diversa índole. Per això, l'Educació per al Desenvolupament ha d'abordar de manera integral temes diferents que afecten les diferents facetes de les persones. Aquest caràcter interdisciplinari obliga al fet que els actors de l'Educació per al Desenvolupament no deixen, des de les seues respectives especialitats, d'establir vincles amb altres àrees de treball, realitzant propostes integrals que siguen capaces de donar resposta als reptes actuals. Així mateix, és important dedicar esforços a evitar confinar l'Educació per al Desenvolupament en una illa desvinculada dels processos educatius habituals. La classe de matemàtiques, l'assignatura de ciències socials, l'activitat extraescolar de música o els entrenaments esportius són espais en els quals l'Educació per al Desenvolupament pot integrar-se.

De la mateixa manera, la continuïtat dels processos d'Educació per al Desenvolupament resulta clau per a aconseguir el canvi esperat. La inestabilitat laboral, la dependència de projectes concrets o els canvis institucionals són riscos que han d'abordar-se per a garantir l'acompanyament sostingut d'aquests processos.

Incorporant l'avaluació continua

El fet que l'Educació per al Desenvolupament estiga molt vinculada al compromís social no és raó perquè els processos no busquen la qualitat necessària per a aconseguir els impactes necessaris. És per això que els processos educatius han d'establir iniciatives d'avaluació que servisquen per a generar aprenentatges i proposar millores. En aquestes accions avaluatives, és important conèixer les impressions del públic destinatari. Si bé l'Educació per al Desenvolupament aborda temàtiques d'important calat social, aquestes poden tractar-se dins d'una lògica pròxima, atractiva i fins i tot lúdica.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Com ser Educació per al Desenvolupament? El paper dels Agents.

El procés educatiu requereix professionals amb la formació, habilitats i capacitats necessàries per al seu abordatge. En l'Educació per al Desenvolupament, el perfil de l'agent es complica, per la necessitat de no sols disposar de coneixements necessaris sinó també de la convicció personal necessària per a impulsar aquests processos de canvi.

Encara que l'Educació per al Desenvolupament aborda aspectes molt diversos, podríem definir algunes característiques que representarien a l'agent d'Educació per al Desenvolupament, tant a nivell institucional (escola, associació, ONG...) com a personal (docent, educador/a, monitor/es, voluntari/a...).

Formació específica

L'Educació per al Desenvolupament encara està molt vinculada al moviment social i al tercer sector i, per tant, moltes de les seues accions estan desenvolupades per voluntariat. Els actors de la Educació per al Desenvolupament han de disposar de la formació específica per a dur a terme les accions educatives amb la qualitat necessària.

Compromís personal

L'agent d'Educació per al Desenvolupament ha de conèixer i solidaritzar-se amb la realitat a tractar i amb el públic que busca impactar. El procés d'Educació per al Desenvolupament no sols tenen com a destinataris/es als i les participants sinó al mateix educador/a que queda integrat amb el públic meta, de tal manera que, a través de les diverses modalitats d'ensenyament, impulse una reflexió que conduïska al compromís personal de totes les persones implicades.

Inquietud creativa

L'Educació per al Desenvolupament no sols ofereix una alternativa a la manera de comprendre i posicionar-se davant la realitat global, sinó que també planteja reptes a l'educació convencional per a millorar els seus processos educatius. En aquest aspecte, l'agent d'Educació per al Desenvolupament ha d'estar en permanent "inquietud creativa", buscant noves maneres d'animar al compromís social i a la transformació de les realitats generadores d'injustícia. Les noves tecnologies ofereixen un ampli ventall de possibilitats per a l'Educació per al Desenvolupament però també, rescatar pràctiques i metodologies més tradicionals, genera impactes no esperats en proposar un model basat en les relacions humanes per damunt de les relacions virtuals.

Obertura a la diversitat

La diversitat en tots els seus aspectes (culturals, econòmics, socials...) constitueix una oportunitat per a la construcció d'una ciutadania global oberta a l'aprenentatge a través de la trobada, el diàleg i la inclusió. L'agent de l'Educació per al Desenvolupament ha d'estar atent davant aquestes possibilitats, enriquint-se de la trobada amb realitats, pròximes o llunyanes, diverses que ofereixen noves experiències en la construcció de relacions socials més justes i equitatives. De la mateixa manera, en els propis grups de treball, l'obertura a la diversitat com a punt de partida, és una característica clau de l'agent de l'Educació per al Desenvolupament.

Treball en xarxa

En els últims anys, el nombre d'organitzacions, ONGD i institucions implicades en l'Educació per al Desenvolupament, ha augmentat considerablement. Si bé cada entitat manté una identitat i manera de treballar pròpia, el treball en xarxa afavoreix notablement la qualitat de les accions educatives i els impactes que es pretenen aconseguir.

L'agent d'Educació per al Desenvolupament obté de la trobada i sinergies amb altres persones i institucions compromeses amb el canvi social, no sols nous recursos i idees per al treball, sinó també un espai per a compartir dificultats i aprenentatges. A partir del treball en xarxa, s'estableixen vincles amb grups amb interessos i preocupacions comunes que poden resultar molt profitosos.

A més, a través de la participació en xarxes i l'establiment d'aliances, es generen iniciatives de formació contínua, molt necessàries per a l'educador/a a causa de la constant evolució d'aquesta disciplina, motivant la millora contínua i la innovació.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible, la nova agenda internacional

---

Durant tota la història, la comunitat internacional ha dedicat esforços a proposar solucions conjuntes a les problemàtiques globals. La conformació de l'Organització de les Nacions Unides en 1945, suposa l'aparició d'un nou fòrum per a la discussió i l'acció global, donant com primer resultat la Declaració Universal dels Drets Humans en 1948.

Després de diverses dècades impulsant Tractats i Declaracions dirigides a sectors específics (com la Declaració de Pequín de 1995 sobre els Drets de les Dones o la Declaració de Roma de 1996 sobre la Seguretat Alimentària Mundial), l'any 2000, i en coordinació amb diverses organitzacions governamentals i de societat civil, l'Assemblea de les Nacions Unides va emetre l'anomenada Declaració del Mil·lenni, que recollia huit objectius per a ser aconseguits abans de l'any 2015.

Durant quinze anys, els diversos països, ONGD i institucions internacionals han dedicat esforços per a aconseguir les metes plantejades, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de les poblacions més vulnerables.

Fins hui límit, es va avançar de manera dispar en els anomenats Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. Mentre que alguns països aconseguen les metes quant a educació primària universal, en uns altres la reducció dels nivells de la pobresa no va aconseguir la meitat com estava previst.

En el següent quadre, es poden observar els principals avanços que el 2015 es van observar respecte a cadascun dels huit objectius plantejats.

OBJECTIU DE DESENVOLUPAMENT DEL MIL·LENNI	AVANÇOS A 2015
1. Erradicar la pobresa extrema i la fam	En termes absoluts s'ha reduït a menys de la meitat el nombre de persones vivint en extrema pobresa des de 1990. No obstant això, aquesta meta no s'ha aconseguit en algunes regions com Àfrica subsahariana.
2. Aconseguir l'ensenyament primari universal	S'ha augmentat un 20% la matrícula en educació primària des de l'any 2000, encara que encara molts xiquets, i especialment xiquetes, no van a escola.
3. Promoure la igualtat entre els sexes i l'apoderament de la dona	Moltes dones accedeixen hui a llocs de representació política i les xiquetes tenen més facilitat per a anar a escola. Així i tot, són moltes les dones i xiquetes que pateixen discriminació pel seu sexe.
4. Reduir la mortalitat dels xiquets menors de 5 anys	S'ha reduït notablement la mortalitat dels xiquets i xiquetes menors de cinc anys però la desnutrició i les malalties diarreiques i respiratòries continuen sent la causa de mort de molts xiquets i xiquetes.
5. Millorar la salut materna	La mortalitat materna s'ha reduït quasi a la meitat a nivell global. Malgrat això, estar embarassada és un factor de risc en bona part dels països.
6. Combatre el VIH/SIDA, la malària i altres malalties	El nombre de contagis s'ha reduït notablement. No obstant això, les dificultats en l'accés a tractaments preventius és un dels principals reptes per a abordar aquestes malalties.
7. Garantir la sostenibilitat del medi ambient	Malgrat que s'ha avançat en alguns aspectes com l'accés a l'aigua per a bona part de la població, la sostenibilitat ambiental segueix sent un repte global.
8. Fomentar una aliança mundial per al desenvolupament	Molts països han avançat en el compromís davant la pobresa. Fins i tot són necessaris importants esforços polítics, econòmics i tècnics per a construir un món just per a tot el planeta

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

Encara que els avanços han sigut desiguals en els diversos objectius i països, els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni van constatar que l'establiment de metes i terminis és una forma eficaç d'alinejar l'Agenda Internacional de Desenvolupament a un pla comú consensuat entre els diversos actors.

Continuant amb el repte de la construcció d'un Món més just per a tots els pobles i incorporant alguns aspectes que els Objectius del Mil·lenni no recollien amb la intensitat necessària com la construcció de pau, **al setembre del 2015, l'Assemblea de les Nacions Unides ha aprovat l'Agenda 2030 que estableix 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible per a posar fi a la pobresa, lluitar contra les desigualtats i la injustícia, i fer front al canvi climàtic.**

De manera especial, aquesta nova Agenda Internacional, ha prioritzat la sostenibilitat com un element clau en els processos de desenvolupament. De fet, dos mesos després de la seua aprovació, 195 nacions han arribat al denominat **Acord de París**, que engloba tots els elements per a impulsar l'acció climàtica, mantenint l'escalfament global molt per davall dels dos graus centígrads, reduint els riscos del canvi climàtic.

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible, es sustenten en cinc esferes de acció principals:

- Les Persones, com a centre de l'acció, posant fi a la pobresa i la fam i assegurant el desenvolupament de tots els éssers humans.
-
- El Planeta, assegurant la sostenibilitat que permeta satisfer les necessitats de les generacions presents i futures.
-
- La Prosperitat, assegurant el progrés econòmic, social i tecnològic en harmonia amb la naturalesa.

- La Pau, com una aposta en la construcció de societats pacífiques, justes i inclusives, lliures de temor o violència.
- Les Aliances, establint sinergies i col·laboracions per a disposar dels recursos i mitjans necessaris per a garantir la solidaritat mundial, especialment en les necessitats dels més pobres i vulnerables.

De tal manera, aquesta nova Agenda Internacional ha establert dèssset objectius per a garantir el desenvolupament sostenible abans de l'any 2030. A continuació s'exposen cadascun dels objectius, reflectint algunes de les principals metes a aconseguir.

Objectiu 1. Posar fi a la pobresa en totes les seues formes a tot el món. Esperant que, per a 2030, s'haja erradicat la pobresa extrema, reduït a la meitat la pobresa moderada i establert sistemes públics que garantisquen els serveis bàsics i la resiliència de les poblacions més vulnerables.

Objectiu 2. Posar fi a la fam, aconseguir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible. Per a 2030, posar fi a totes les formes de fam i malnutrició, duplicant les capacitats de producció agrícola i garantint la sostenibilitat en la generació d'aliments.

Objectiu 3. Garantir una vida sana i promoure el benestar per a tots en totes les edats. Reduint, per a 2030, les morts maternes i posar fi a les morts evitables de nounats. Posar fi a les epidèmies de SIDA, malària, tuberculosi i altres malalties tropicals, reduir el consum de substàncies estupefaents i establir sistemes de prevenció, tractament i investigació.

Objectiu 4. Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tots. Garantint, per a 2030, l'educació primària universal, l'accés a educació inicial i tècnica en igualtat d'oportunitats per a homes i dones, establint sistemes educatius de qualitat.

Objectiu 5. Aconseguir la igualtat entre els gèneres i apoderar a totes les dones i les xiquetes. Posant fi a totes les formes de violència i discriminació contra les dones, fomentant la participació equitativa i enfortir polítiques encertades i lleis per a promoure la igualtat i l'apoderament de les dones i les xiquetes a tots els nivells.

Objectiu 6. Garantir la disponibilitat d'aigua i la seua gestió sostenible i el sanejament per a tots. Aconseguint, per a 2030, l'accés universal i equitatiu a l'aigua, sanejament i higiene, augmentant l'ús eficient dels recursos hídrics i garantint la qualitat d'aquests, a través de sistemes integrals de protecció i gestió.

Objectiu 7. Garantir l'accés a una energia assequible, segura, sostenible i moderna per a tots. Fomentant l'accés universal als serveis d'energia, amb especial èmfasi en l'establiment de sistemes energètics sostenibles, fomentant la inversió per a la investigació i el desenvolupament energètic.

Objectiu 8. Promoure el creixement econòmic sostingut, inclusiu i sostenible, l'ocupació plena i productiva i el treball decent per a tots. Mantindre el creixement econòmic estable, de manera sostenible, millorant la productivitat i la generació d'ocupació, diversificant les fonts econòmiques i protegint el treball decent

Objectiu 9. Construir infraestructures resilents, promoure la industrialització inclusiva i sostenible i fomentar la innovació. Promovent dinàmiques inclusives, que contribuïsquen a la indústria sostenible, especialment de les petites i mitjanes empreses.

Objectiu 10. Reduir la desigualtat en i entre els països. Fomentant la inclusió social, política i econòmica de totes les persones, adoptant mesures polítiques, especialment fiscals, salarials i de protecció social i facilitant la migració i mobilitat ordenades.

Objectiu 11. Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles. Assegurant, per a 2030, l'accés als serveis bàsics, sistemes de transport, urbanització inclusiva i zones verdes i segures, especialment en els assentaments marginals.

Objectiu 12. Garantir modalitats de consum i producció sostenibles. Gestionant els recursos naturals de manera sostenible, reduint el desperdici d'aliments i implementant pràctiques de maneig integral de residus, especialment per part de les grans empreses.

Objectiu 13. Adoptar mesures urgents per a combatre el canvi climàtic i els seus efectes. Alineant-se a la Convenció Marco sobre el Canvi Climàtic, enfortint la resiliència i capacitat d'adaptació i millorant les capacitats per a la gestió, planificació i educació.

Objectiu 14. Conservar i utilitzar en forma sostenible els oceans, els mars i els recursos marins per al desenvolupament sostenible. Prevenint, per a 2025, la contaminació marina de tota mena, fomentant la gestió sostenible d'ecosistemes marins, regulant la pràctica pesquera fomentant les iniciatives sostenibles.

Objectiu 15. Protegir, restablir i promoure l'ús sostenible dels ecosistemes terrestres, gestionar els boscos de manera sostenible, lluitar contra la desertificació, detindre i invertir la degradació de les terres i posar fre a la pèrdua de la diversitat biològica. Vetllant per la conservació, restabliment i ús sostenible dels ecosistemes, amb especial èmfasi en els diversos tipus de boscos, adoptant mesures urgents per a reduir la degradació ambiental.

Objectiu 16. Promoure societats pacífiques i inclusives per al desenvolupament sostenible, facilitar l'accés a la justícia per a tots i crear institucions eficaces, responsables i inclusives a tots els nivells. Reduint, per a 2030, tot tipus de violència, especialment cap als xiquets, establint sistemes de justícia eficaços, eliminant qualsevol tipus de corrupció, enfortint les institucions nacionals i internacionals.

Objectiu 17. Enfortir els mitjans d'execució i revitalitzar l'Aliança Mundial per al Desenvolupament Sostenible. Enfortir la cooperació tècnica, econòmica i política, a través de sistemes integrals, que vetllen pel compliment de les metes i compromisos, com destinar el 0.7% a Cooperació al Desenvolupament.

Per a l'assoliment d'aquests objectius, és necessari fomentar una Ciutadania Activa que contribuïska, des dels gestos i activitats quotidianes, a generar una dinàmica positiva, impulsant iniciatives d'incidència i accions de canvi. És per això que els mateixos han d'incorporar-se de manera transversal a les iniciatives d'Educació per al Desenvolupament.

Arxiu fotogràfic de MUSOL, Benito Pajares i Manuel Molinés.

música

ÍNDEX

---

1. Música i desenvolupament	46
2. La música, els ODS i el Dret a la Cultura	48
3. Activitats de la matèria extraescolar:	
3.1- Composició	53
· Activitat 1. Llibertat d'expressió	54
· Activitat 2. Huité redó	56
· Activitat 3. Comptem amb música	58
· Activitat 4. Paraules cantadores	60
3.2 - Ritme	63
· Activitat 5. Posa-li ritme a la inclusió	64
· Activitat 6. Gestos amb ritme	66
· Activitat 7. Palmades culturals	68
· Activitat 8. Històries rítmiques	70

3.3- La dansa i el ball	73
· Activitat 9. Els pobles originaris	74
· Activitat 10. La nostra dansa	76
· Activitat 11. Naimatac: la festa de l'alegria	78
3.4- Construcció d'instruments musicals	81
· Activitat 12. La zampoña	82
· Activitat 13. El charango	85
· Activitat 14. El pal de pluja	87
· Activitat 15. El Kultrün	90
4. Bibliografia	95
5. Materials	99

Música i el Desenvolupament

Des dels orígens de la humanitat, la música ha format part de la identitat cultural dels pobles. Els ritmes produïts amb pedres i troncs d'arbres, el cant gregorià, el pop, la música electrònica... els estils musicals són reflex de diverses formes d'expressió vinculades a moments històrics amb característiques pròpies. Cada intèrpret, amb cada melodia, cerca compartir una emoció, una història o una vivència personal amb qui escolta la peça. És per això que la música s'ha arribat a denominar com el "llenguatge universal" que generació rere generació i època rere època s'ha anat transmetent.

Són molts els estudis que vinculen la música amb el desenvolupament cognitiu dels xiquets i xiquetes. També s'ha comprovat com els diversos estils musicals són capaços de modificar l'estat d'ànim de les persones. No obstant això, més enllà del nivell individual, cada moment històric s'ha vinculat a una peça o estil musical.

Els ritmes primitius a través dels quals les primeres comunitats humanes expressaven les seues creences, la música clàssica creada amb l'aparició dels diversos estudis en matèria musical o la cançó protesta que va tindre el seu auge en els moviments socials del segle XX, exigint justícia davant diverses situacions, són alguns exemples de com la música ha anat acompanyant els processos de desenvolupament de la humanitat des del seu començament.

La música ha sigut, al llarg de la història, un mitjà vinculat a l'estudi de diverses disciplines com les matemàtiques, estretament vinculades a aquest art. A més, les cançons han servit per a compartir missatges, idees o maneres de comprendre el món, fins i tot per a transmetre la història de diversos pobles. La major part de pobles africans conserven la seua història a través de la tradició oral en forma de cançons que han anat heretant-se entre generacions.

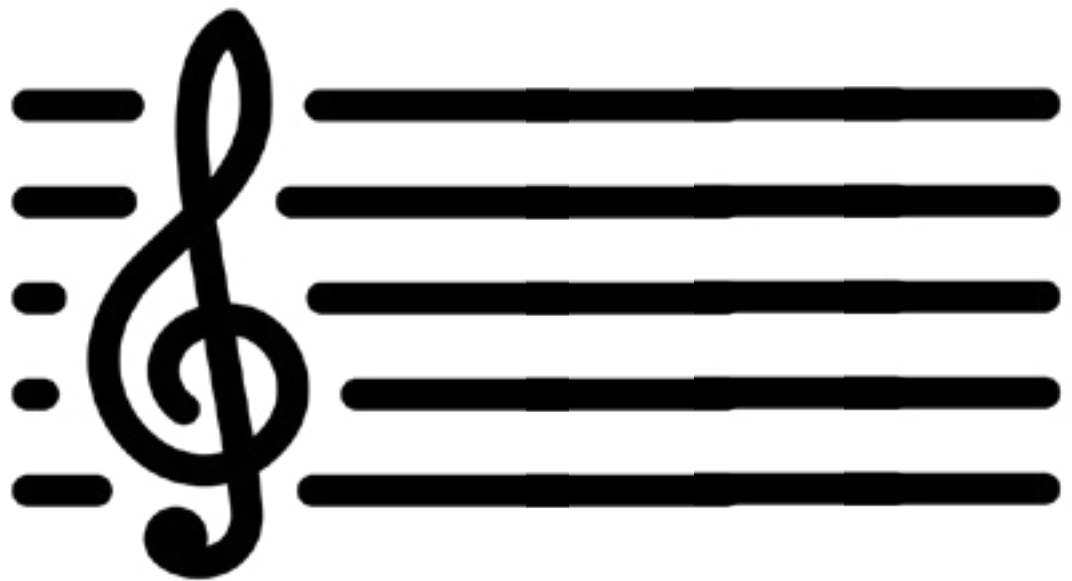
La música s'ha convertit, al llarg dels segles, en un acompanyant únic dels processos del desenvolupament. Tant estimulant el desenvolupament personal, transmetent emocions i sentiments, com sent el canal per a la denúncia social o instrument per a la recuperació de valors i cultures tradicionals, la música ha sigut present en tots els esforços dirigits a aconseguir canvis socials. Són molts els moviments socials que, a través de les lletres i melodies, buscaven compartir les seues propostes per a la construcció d'un món més just.

L'anomenada "música protesta" o "música social" ha influït notablement en els estils musicals actuals.

La capacitat que la música presenta per a arribar a una gran diversitat de persones, independentment de la seua condició social o econòmica, la constitueix com un element fonamental per a compartir altres visions del món i propostes per al canvi.

En els últims anys, s'ha viscut una interessant revaloració de la música tradicional, moltes vegades relegada a cercles molt més tancats. En diversos països d'Amèrica Llatina, la música tradicional s'ha associat a moviments socials compromesos amb els pobles indígenes i llauradors, atorgant a aquest tipus de música un especial valor social. De la mateixa manera, en molts països africans, a través de les danses i balls tradicionals, participants i espectadors poden conèixer les dinàmiques familiars i comunitàries característiques d'una determinada cultura, la seua manera de viure, els seus moments més importants o la manera de relacionar-se entre els seus integrants tant des de temps remots com fins a la actualitat. Un exemple que es remonta unes dècades arrere es troba en la dansa "Gum Boot" de Sud-àfrica, la qual es va crear durant l'apartheid amb la finalitat de mantindre diverses danses en un moment històric en el qual tocar el tambor estava prohibit.

Per tot això, la Música es constitueix com una matèria clau per a l'Educació per al Desenvolupament, reflectint diverses cultures i maneres de comprendre el món al mateix temps que coneixent els grans moments de la història i els seus canvis socials a partir de les seues cançons.

La música, els ODS i el Dret a la Cultura

Els processos de canvi social han estat acompanyats de la seua pròpia banda sonora. L'Educació per al Desenvolupament ha trobat en la música, un element clau per a impulsar i desenvolupar iniciatives de sensibilització, reflexió i acció davant les realitats d'injustícia. Històricament a través de la música i, especialment, de les cançons, s'han transmès històries, situacions diverses, emocions i aprenentatges. La música és, probablement, l'expressió de la interculturalitat per excel·lència en la qual els diversos ritmes i estils musicals, vinculats a cultures diferents, s'entremesclen en un infinit ventall de possibilitats.

La Música és, possiblement, l'expressió cultural més estesa al llarg del planeta. La globalització actual ha generat un espai en el qual diversos estils, sensibilitats i enfocaments culturals s'entremesclen sense conèixer distàncies o fronteres. Aquesta globalització s'entén com el procés a través del qual es generen intercanvis, comunicacions i relacions freqüents entre diverses persones generant dinàmiques comunes i interdependència que contribueixen a transformacions globals en matèria social, política, econòmica, tecnològica i cultural. Les noves formes de relacions a diversos nivells (local, nacional, internacional...) s'han potenciat a causa dels avanços de les tecnologies de la comunicació, que han propiciat l'intercanvi social, polític, cultural o científic entre poblacions molt diverses.

Aquestes noves formes de comunicació permeten millorar l'intercanvi cultural, motivant l'aprenentatge i valorant diverses cultures però també presenta riscos com la imposició d'unes certes tendències sobre unes altres. La música no escapa a les modes culturals però el risc apareix quan una determinada cultura pretén desplaçar a les cultures originàries, posant-les en un segon lloc

El Dret a la Cultura està recollit en la Declaració Universal de Drets Humans, concretament en l'Article 27, que reflecteix el dret a participar en la vida cultural de la comunitat i el gaudi de les arts. L'anomenada Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, que es concreta en els Objectius de Desenvolupament Sostenible aprovats per les Nacions Unides l'any 2015, no inclou un objectiu vinculat exclusivament a la cultura, si reflecteix en diverses de les seues línies estratègiques la necessitat de generar models culturals que motiven la sostenibilitat ambiental, la cultura de pau i la tolerància. D'aquesta manera, en el ODS 4 Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i

promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tots, es recull la importància de l'educació, com un element essencial en la salvaguarda cultural.

L'Educació per al Desenvolupament contribueix a posar a la cultura en un paper protagonista en els processos de desenvolupament. En els començaments de la reflexió institucional sobre el desenvolupament, la cultura estava relegada a un segon pla, generant una falta d'esforços i recursos dirigits a la seua promoció i salvaguarda. En els últims anys, la "Cultura per al Desenvolupament" ha format part de les agendes internacionals, desenvolupant programes en diverses línies de treball relacionades, especialment en aquells casos en els quals unes certes cultures han patit algun tipus d'exclusió.

Amartya Sen, premi Nobel d'Economia en 1998 defensa el paper fonamental que la cultura presenta enfront de l'economia i el desenvolupament. Segons la seua visió, la cultura és una important canalitzadora dels processos de cohesió social, tant per motius de diversitat cultural (especialment de comunitats minoritàries) com per altres processos clau com la igualtat de gènere o la relació entre comunitats rurals i urbanes. Davant aquesta situació, la Cultura per al Desenvolupament proposa la incorporació d'elements tradicionals de la cultura (l'expressió artística, la identitat cultural, la cosmovisió...) en el debat sobre el desenvolupament, promovent decisions polítiques, iniciatives econòmiques i financeres o reformes socials alineades amb la cultura de cada lloc.

L'Organització de Nacions Unides per a l'Educació, Ciència i Cultura (UNESCO) ha promogut la Cultura per al Desenvolupament amb la finalitat d'anar alineant les polítiques i agendes de desenvolupament als aspectes de tipus cultural, fomentant processos de cohesió social i inclusió. En les seues diverses propostes, posa en relleu el valor estratègic que té la cultura en l'economia i la seua contribució fonamental al desenvolupament econòmic, social i sostenible, remarcant que els processos de desenvolupament sostenible, així com la cohesió i inclusió social, només són possibles quan són acompanyats per polítiques públiques que prenen plenament en compte la dimensió cultural i respecten la diversitat.

En aquest marc cultural, la música ha sigut considerada un canal privilegiat per a l'acostament dels pobles i la promoció de la solidaritat internacional a través d'iniciatives de Sensibilització i Educació per al Desenvolupament. Bé des de xicotetes accions com l'intercanvi d'experiències culturals, la utilització de cançons com a elements de sensibilització i denúncia o l'expressió de les realitats particulars de cada societat; o bé a través d'iniciatives a nivell internacional com les gales i concerts dirigits a la presa de consciència (Concerts per la Pau, Gira contra la pobresa), el desenvolupament de cançons vinculades a problemàtiques socials (com la famosa *We are the world*

de Michael Jackson i Lionel Richie) o els intercanvis internacionals de grups i bandes, la música ha sigut un punt de trobada per a persones que somien amb la justícia i la solidaritat.

En els últims anys, la música ha anat incorporant-se progressivament en els plans d'estudi i programacions educatives de diversos països, tant de manera transversal com en processos d'educació musical. Quan combinem Música i Educació per al Desenvolupament obtenim una possibilitat per a acostar-nos a diferents realitats i promocionar la diversitat cultural, a més de generar mecanismes per a millorar l'aprenentatge, la creativitat, l'agilitat mental i la intel·ligència emocional, tot això des d'un enfocament basat en l'oci i la diversió. La Música juga un paper fonamental en els processos d'Educació per al Desenvolupament. L'emocionalitat es mescla amb la cultura per a impulsar, des de la sensibilitat personal, processos de reflexió i compromís en la construcció de relacions més justes i l'impuls d'iniciatives transformadores de la realitat. En conèixer i valorar diverses cultures també aprenem a extraure aquells valors positius que poden generar canvis. I és en aquest context en el qual la Música es conforma com un element clau per a sentir-nos més vinculats a una ciutadania mundial que somia una vida millor per a totes les persones.

composició

LLIBERTAT D'EXPRESSIÓ

INTRODUCCIÓ

En realitats on la llibertat d'expressió està prohibida o és limitada, on la denúncia social pot posar-nos en perill o portar-nos a un càstig, la música sempre ha sigut un mitjà des del qual poder donar veu a històries o situacions de contextos silenciats.

OBJECTIUS

- Fomentar la creativitat mitjançant la composició de lletres sobre melodies ja conegudes.
- Treballar sobre la "llibertat d'expressió".
- Aprofundir en la temàtica d'inclusió social utilitzant la composició de lletres de cançons com a llenç en blanc per a expressar-nos lliurement.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

45 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Treballarem aquesta activitat des del terme de "inclusió social".

Les persones som diferents en molts sentits; no ens agraden les mateixes coses, no ens comportem d'igual manera davant les mateixes situacions, tenim aficions diferents... però no per això valem més o menys que unes altres. Tothom té dret a pensar diferent dels altres.

Per a això, l'educador/a tria un títol relacionat amb la inclusió social i un parell de paraules relacionades amb aqueix tema. Exemple; "La inclusió a les aules", paraules clau; diferència, amista, racisme, compartir, etc.

Dividim al grup-classe en equips de treball. Cadascun d'ells triarà una cançó coneguda per a quedar-se amb la seua melodia o ritme.

L'activitat consisteix a canviar-li la lletra tenint en compte la temàtica donada i utilitzant almenys les tres paraules clau per a la composició de la nova.

En finalitzar la sessió tindrem diverses cançons conegudes amb lletres de denúncia o aprofundiment sobre inclusió social. Cada grup pot cantar-la a la resta de companys per a compartir un moment divertit i posterior reflexió sobre el que acaben de crear.

VARIANTS

Acompanyar a l'exposició de les cançons finals amb alguna melodia, ritme (palmes, espetecs de dits, peus) o sons d'instruments o objectes que tinguem al nostre abast.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Com t'has sentit en exposar la vostra nova cançó?
- T'agrada més que l'anterior? Per què?
- Què és la llibertat d'expressió? Ha de tindre límits? Quins?
- Creus que tothom té dret a expressar-se lliurement?

CONCLUSIONS

- Les obres i cançons musicals contenen històries viscudes o imaginades, que ens permeten construir una realitat social després d'una prèvia reflexió sobre el nostre entorn.
- Segons l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets Humans; "Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió."
- No obstant això, en moltes regions del món encara existeixen persones perseguides, assetjades i empresonades per exercir el seu dret a la llibertat d'expressió
- La música és un canal que es porta utilitzant durant molt de temps, i cada vegada més, per a alçar la veu contra el poder i exercir pressió per un major respecte dels drets humans.
- Nous canals com les xarxes socials, a través d'internet acompanyen aquesta batalla en la qual moltes veus protesten i lluiten per a combatre o que almenys es coneguen diferents realitats d'injustícia.

HUITÉ REDÓ

INTRODUCCIÓ

Les arts poden ser un vehicle per a resistir i lluitar contra els mals del món, generant valors de solidaritat, diàleg i no-violència. La música és una d'aqueixes arts que pot actuar com a mitjà de comunicació i sensibilització enfront les problemàtiques socials i reptes del món.

OBJECTIUS

- Potenciar la creativitat mitjançant la composició de versos o estrofes.
- Treballar el concepte d'interculturalitat.
- Aprofundir en la temàtica utilitzant l'escriptura d'estrofes com a mitjà d'expressió lliure i crítica.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

Fitxa 1 - Fitxa 1 - Huité redó.
Fulls de paper

DURACIÓ

20 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

El/la educador/a lliura una fitxa d'exemple de huité redó a cadascun/a d'els/les participants.

Un huité redó és una tècnica per a ordenar la informació de manera que mitjançant la repetició s'aconsegueix donar un toc melòdic a un conjunt de frases diferents, sense necessitat que rimen. El huité redó és una tècnica utilitzada per a crear poesia i que pot servir com a base per a la composició també de la lletra d'una cançó.

Centrarem la temàtica a treballar en la interculturalitat. Les frases que pensem, ideem i formulem han d'estar totalment en relació amb aquest tema. Serà el nexa comú entre elles. Al final de l'activitat, els participants es divideixen en grups per a comentar les seues creacions. Poden mesclar algunes de les seues frases per a crear un altre huité redó que porte el millor de cadascun dels anteriors. En acabar tindrem diferents composicions sobre la interculturalitat.

VARIANTS

Utilitzar aquesta tècnica diverses vegades per parlar de diferents temàtiques de EpD.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Què és la interculturalitat? T'ha resultat difícil escriure sobre ella?
- Creus que la poesia, la música, les cançons... són bons transmissors d'informació?
- Es pot considerar a la música una eina de transformació social?
- Coneixes alguna cançó que denuncie una realitat o problemàtica social concreta? Quina? Què és el que diu?

CONCLUSIONS

- **Existeixen moltes realitats d'injustícia i problemàtiques socials en el nostre món avui en dia**
- **La música, mitjançant la lletra de les seues cançons és una important eina de transformació social. A través d'elles es poden transmetre missatges de caràcter social, de denúncia o sensibilització dels oients.**
- **Existeixen molts grups musicals, així com canals de ràdio concrets que aborden únicament aquest tipus de música. Aquella que tracta de transformar a través de les seues cançons les realitats d'injustícia**
- **A més és també un mitjà de comunicació intercultural, capaç de trencar barreres i sent un poderós mitjà per a la participació ciutadana.**

MATERIAL DE TREBALL

Fitxa 1 - Huité redó

COMPTEM AMB MÚSICA

INTRODUCCIÓ

La música és un important mitjà de comunicació, intergeneracional i intercultural. Ens permet reflexionar sobre el món d'ahir, de hui i de demà. A més amb ella podem aprendre d'altres cultures i trencar barreres, sent un poderós mitjà de participació ciutadana.

OBJECTIUS

- Potenciar la creativitat a través de la composició d'una melodia.
- Treballar sobre conceptes específics sobre el Desenvolupament (medi ambient, educació, gènere, etc.)
- Aprofundir en una temàtica sobre el Desenvolupament mitjançant la composició d'una melodia concreta.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

Llibreta de pentagrames.
Algun instrument melòdic.

DURACIÓ

30 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

L'educador/a forma grups de tres o quatre participants i cadascun d'ells inventa una melodia breu que plasma en una llibreta de pentagrames.

Un/a responsable de cada grup s'encarrega de dirigir l'elaboració i tocar la composició realitzada en algun dels instruments que tinguen a la seva disposició (sinó l'educador/a). Després de l'audició de les seues composicions efectuen sobre la marxa xicotetes correccions orientades pel educador/a. A continuació, amb el grup-classe comentem i treballem sobre algunes frases que tinguen relació amb el desenvolupament, la interculturalitat o la tolerància. Exemples;

- • "El canvi climàtic no és només un fenomen ambiental
- sinó també la causa de grans conseqüències socials."
- • "La Bretxa Tecnològica afegeix una nova dimensió a les diferències entre els països i agreuja els efectes de la pobresa."

- *Els pobles originaris consideren que la Terra ofereix tota la seua riquesa a les persones (aliments, aigua, aire...) perquè puguen desenvolupar-se com si foren els seus fills i filles.”*
- *“L’equitat de gènere consisteix a disposar de les mateixes oportunitats i drets independentment de ser homes o dones. En molts llocs encara existeix discriminació per gènere especialment cap a les dones.”*

Tot seguit, cada grup tria una problemàtica o temàtica sobre el Desenvolupament amb la qual senten que puguen relacionar la seua composició. Decideixen quin serà el seu nom, i donen una xicoteta explicació de per què l’han triat. Per a acabar s’escolten totes les composicions de cadascun dels grups.

VARIANTS

Com a fermall final de la sessió, l’educador/a pot escriure un compàs de cada grup resultant una composició final amb les seues aportacions. D’aquesta manera, el resultat de la creació artística representa el treball conjunt de tot el grup-classe.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Creus que la música permet transmetre diferents emocions?
- Podem transmetre una emoció mitjançant una melodia?
- Quines emocions o sensacions us produeix la melodia de la vostra composició?
- Que temàtica sobre el Desenvolupament heu triat?
- Han influït les sensacions que us produïa la seua audició en triar el tema? A què creus que es deu?

CONCLUSIONS

- **La música transmet emocions i moltes vegades utilitza aqueixes sensacions per a fer arribar diferents històries. Moltes vegades convida a la reflexió i fa que els oients es consciencien sobre el tema que tracten.**
- **Podem considerar que la música és part de la personalitat de les persones, i moltes vegades és l’element d’unió a través del qual es formen grups d’iguals. Això succeeix sobretot entre els/les joves, que a partir de la música troben un canal per a l’expressió de les seues emocions o un mitjà a través del qual poden comptar els seus problemes i realitats.**
- **La música és també un mitjà d’educació. En crear música es poden aprendre valors i qualitats com ara; escoltar i dialogar, respectar als altres, treballar en equip, etc.**
- **A més, el treballar amb música ens ajuda a desenvolupar actituds solidàries de companyonia, comunicació emocional i d’empatia.**

PARAULES CANTADORES

INTRODUCCIÓ

Les cançons poden ser un mitjà a través del qual es denuncien realitats socials. És una eina que arriba a milers de persones de tot el món i que a més pot saltar barreres amb gran facilitat, i hui dia d'una manera fascinant gràcies a les noves tecnologies.

OBJECTIUS

- Potenciar la memòria musical.
- Treballar conceptes relacionats amb la EpD.
- Reflexionar sobre el missatge social que transmeten algunes cançons.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

30 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Es divideix al grup-classe en dos equips asseguts un enfront de l'altre.

L'educador/a pensa diverses paraules relacionades amb la EpD que puguin aparèixer en les lletres de cançons conegudes; amor (cor), poble/comunitat, pau, amistat (amic/a), etc.

El joc consisteix en el fet que a cada paraula que diga l'educador/a, els equips han de respondre cantant un tros d'una cançó que la continga. Anirà passant el torn de l'un a l'altre equip fins que un d'ells es quede en blanc. De manera que, per exemple, amb la paraula amor puguem trobar cinc, sis, set cançons, fins que un dels equips no se li ocorregi cap més. Llavors l'educador/a canviarà de paraula, i així successivament amb quantes cregui convenient

El següent pas serà triar aquelles cançons cantades que intenten transmetre algun missatge social i crear debat donant-nos suport en les preguntes per a la reflexió.

VARIANTS

En funció de l'edat del grup, es pot afegir dificultat al joc si en comptes de per paraules realitzem l'activitat a partir de temes sobre el Desenvolupament dels quals parlen les cançons.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins conceptes del Desenvolupament han resultat més fàcils a l'hora de buscar cançons?
- Com podem denunciar una realitat a través de la música?
- Creieu que la música pot ser un canal solidari? Per què?
- Coneixeu algun grup musical que denunciï una realitat concreta amb les seues lletres? Quin? Pots posar un exemple amb alguna de les seues cançons?
- Quins són els missatges socials que transmeten algunes de les cançons que heu cantat?

CONCLUSIONS

- Hui dia la comunicació és un mitjà més lliure, gràcies a les noves tecnologies. Internet ens ofereix un munt de possibilitats perquè la informació es moga de forma més ràpida, més lluny i més lliure que fa uns anys.
- La música i les cançons, s'han fet un lloc dins d'aquest món de comunicació. Són un mitjà més a través del qual es contenen històries de diferents parts del món, amb més llibertat que antany. El poder ja no té el monopoli de la informació, i a través de mitjans com la música podem accedir a nous coneixements i prendre consciència de diferents realitats.
- A més és també una gran eina d'intercanvi cultural, a través del qual les comunitats poden compartir i aprendre les unes de les altres

ritme

POSA-LI RITME A LA INCLUSIÓ

INTRODUCCIÓ

La música sempre ha sigut un dels principals elements en la formació de la cultura. A més, està demostrat que pot influir en els costums i emocions dels individus d'aquesta. Els ritmes musicals han patit grans canvis al llarg de la història i continuen reinventant-se en l'actualitat.

OBJECTIUS

- Desenvolupar la imaginació a través de la cerca de sons rítmics.
- Treballar sobre conceptes específics d'Inclusió (diferència, amistat, equitat, racisme, discriminació, desigualtat...)
- Denunciar una realitat d'injustícia pròxima mitjançant l'elaboració d'un rap.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

50 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

L'educador/a divideix al grup-classe en equips de treball. Els components dels equips hauran de buscar totes les possibilitats amb les quals poder realitzar diferents sons. Utilitzant el seu cos; palmes, espetecs de dits, peus, veu, etc. Objectes o materials que tinguin al seu abast; cremallera de l'estoig, colpejar la taula, esquinçar fulles, etc.

A continuació els demanem que componguen un rap amb el qual vulguen denunciar, protestar o fer visible alguna realitat pròxima a ells. Alguna problemàtica de classe, del seu entorn o de la nostra societat.

El "rap" ha d'anar acompanyat rítmicament per algun dels sons que abans han estat investigant. Per això, trien dos o tres sons que els semblen més apropiats per a posar ritme al seu rap.

Una vegada feta la composició, només falta que li posen un nom i ja estan llestos perquè al final de la sessió ensenyem tots els raps del grup.

VARIANTS

Es poden repartir notícies, poemes o textos entre els grups que tracten sobre temàtiques d'inclusió. Hauran d'investigar sobre els diferents sons que tenen al seu voltant i quins poden utilitzar per a acompanyar rítmicament la lectura d'aqueixos documents.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins sons heu trobat al vostre voltant?
- Quina és la realitat que denuncieu en el vostre rap? Per què heu triat aqueixa temàtica?
- Creieu que tots els xiquets i xiquetes del món pateixen les mateixes problemàtiques? Quines realitats creieu que voldrien denunciar si se'ls donara l'oportunitat? Per què?
- Pot ser la música un canal d'incidència i transformació social? Com podríem contribuir a això?

CONCLUSIONS

- Estem envoltats d'estímulsonors. El nostre entorn ens ofereix un munt de possibilitats per a realitzar sons diferents que podem utilitzar per a crear ritmes, o que comporten una estructura rítmica en si mateixos, per exemple; l'intermitent del cotxe, les manetes d'un rellotge, etc.
- La música és un art que ha sigut utilitzada moltes vegades pel poder, no obstant això és també un transmissor d'informació que pot deixar a un costat les diferències de gènere, cultura i nivell socioeconòmic, i evidenciar aquestes relacions de poder i situacions d'injustícia a través de les seues lletres.
- No en totes les parts del món pateixen les mateixes problemàtiques socials i a través de la música podem escoltar, aprendre i intercanviar històries, denúncies i preocupacions de tot el món
- La música és una forma alternativa d'educació i de desenvolupament de formes creatives de resolució de conflictes. A més d'una potent arma de transmissió de valors

GESTOS AMB RITME

INTRODUCCIÓ

La interculturalitat és una mescla de persones i grups amb identitats culturals diferents on tots tenen les mateixes possibilitats, de manera equitativa sense permetre que uns estiguen per damunt d'uns altres. Els Països del Sud poden presumir de ser pluriculturals, ja que en ells conviuen un munt de cultures juntes pertanyents a diferents pobles que afavoreixen la diversitat i l'enriquiment del país.

OBJECTIUS

- Potenciar la coordinació rítmica i motriu. Treballar el concepte d'interculturalitat.
- Desenvolupar habilitats de síntesis i cerca per a descriure les cultures de països del Sud.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

20 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Es divideix al grup-classe en equips de treball que han d'investigar sobre la cultura d'un País del Sud concret. L'educador/a reparteix un país a cadascun dels grups i unes pautes per a investigar sobre la seua cultura; instruments típics, danses, llegendes, pobles, etc.

Es comparteix la informació de cadascun dels països amb la resta de la classe-grup i donem pas a l'activitat rítmica.

L'educador/a disposa al grup-classe en cercle, tots i totes han de veure's les cares els uns als altres. L'educador/a comença una seqüència rítmica que es va a repetir durant tot el joc, la qual consisteix en dues palmades en les cuixes de les seues cames i dues palmades en l'aire. Practiquem aquesta seqüència tots alhora, mantenint el ritme, sense retardar-lo ni accelerar-lo.

Una vegada tinguem agafat el ritme, cadascun dels i les participants tria alguna cosa que li haja sorprès de la cultura d'algun dels països investigats anteriorment i ho representa amb un gest. Exemple; el que més m'ha agradat de l'Argentina són els valors que promou el mat, per això el meu gest és (acostar la mà dreta en forma de botella a la boca).

Han de memoritzar cadascun dels gestos dels seus companys/es. I una vegada que tots estiguem identificats amb un d'ells, reprenem la seqüència rítmica de colps en cuixes i palmades. El joc consisteix a passar-se el torn dels uns als altres a través del ritme.

Comença amb el torn l'educador/a i comença la seqüència rítmica, dos colps en cuixes, dues palmes és la base que tot el grup ha de seguir al mateix compàs. Comença amb el torn l'educador/a, i mentre tots realitzen el ritme base, fa; dos colps en cuixes i substitueix les primeres dues palmes pel seu gest, seguit de; dos colps en cuixes, i substitueix les segones dues palmes pel gest d'un/a participant al qual passarà el seu torn. Aquest el recull de la mateixa manera, canviant les palmes primer pel seu gest, i les segones pel gest de l'altre/a participant diferent.

El joc acaba quan algú es confon, quan s'accelera el ritme massa o es perd en algun moment. Al principi pot semblar complicat, però és qüestió de concentració i seguir l'estructura rítmica entre tots

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quin gest has triat? Quin és el seu significat?
- Quin és el gest que més t'ha agradat? I el més original?
- Podries dir-me una cosa nova que hages après sobre la cultura d'algun país?
- Quines diferències trobes entre la nostra cultura i la seua? I semblances?

CONCLUSIONS

- **La interculturalitat és un procés de comunicació i interacció entre persones i grups amb identitats culturals específiques, on les idees d'una persona o grup mai estan per damunt d'unes altres.**
- **S'afavoreix el diàleg, integració i convivència enriquida entre cultures. Aquestes relacions interculturals ens enriqueixen mútuament a través del respecte a la diversitat i l'escolta.**
- **Són moltes els avantatges que ens aporta ja que comporta un aprenentatge continu de maneres de fer, veure, i sentir el món.**

PALMADES CULTURALS

INTRODUCCIÓ

Els pobles indígenes utilitzen instruments característics de cadascuna de les seues tribus. Són signes d'identitat pertanyents a la seua cultura que els serveixen per a comunicar-se de manera característica i diferenciada dels altres. En la nostra societat cada persona té gustos musicals diferents, i moltes vegades també s'agrupen per a compartir, mostrar o diferenciar-se de la resta de música diferent.

OBJECTIUS

- Representar conceptes rítmicament mitjançant sons propis.
- Conèixer paraules relacionades amb la cultura dels pobles originaris.
- Treballar la interculturalitat des dels conceptes pertanyents a les cultures indígenes

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 12 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

30 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Es disposa a la classe-grup en cercle i d'un/a en un/a cada participant va anar marcant per síl·labes el seu nom amb la veu. Exemple; Ro-*ber-*to, Lu.-cas, Ma-rí-a, etc. En la segona ronda, una de les síl·labes del nostre nom la intercanviarem per una palmada. Exemple; Ro-*ber- (palmada), Ro-(palmada)-*to, etc. Anem ronda a ronda augmentant la dificultat; representant tot el nom mitjançant palmades, pujant la intensitat de la palmada on estiga el colp de veu o l'accentuació, etc.

A continuació, l'educador/a escriu una sèrie de conceptes en la pissarra característics de la cultura d'alguns pobles originaris; naturalesa, maputxes, ritu, pachamama, maia, celebració, gènere, etc.

Un a un els i les participants aniran triant una paraula de les allí escrites per a representar-la rítmicament mitjançant palmades (o utilitzant qualsevol so del seu entorn), i els altres hauran d'endevinar de quin es tracta prenent com a pistes; la intensitat del so, els silencis si és una paraula composta, el nombre de síl·labes, etc.

A partir de cada paraula triada es pot explicar el seu significat i a què cultura pertany, que funció té dins d'ella, etc.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Us ha resultat difícil posar-los ritme als conceptes?
- Coneixies el significat d'aquestes paraules? De quins?
- Què és el que més t'ha sorprès d'allò que no coneixies? Per què?
- Trobes semblances entre la cultura dels pobles originaris i la nostra? I diferències?

CONCLUSIONS

- Els pobles indígenes tenen almenys dos repertoris musicals; aquells per a la vida diària o festiva i els que es reserven per a ocasions cerimonials. De la mateixa manera existeixen instruments per a l'un o l'altre repertori.
- En alguns pobles a més els instruments també tenen gènere i alguns són exclusivament per a les dones i altres per als homes. El mateix ocorre en la participació en els cants.

HISTÒRIES RÍTMIQUES

INTRODUCCIÓ

En moltes comunitats indígenes no van existir quasi instruments. Això no els impedia crear música o diferents ritmes musicals que acompanyaren els seus rituals o celebracions. Utilitzaven ossos d'animals, pals o cuirs enrotllats per a produir diferents sons. A vegades utilitzaven la música per a ritus en els quals demanaven alguna cosa a la naturalesa, per exemple, quan no tenien de menjar, entonaven cançons per a atraure peixos a la costa.

OBJECTIUS

- Comprendre les principals figures musicals; corxera, negra, blanca i redona.
- Treballar conceptes pertanyents a les cultures de països del Sud.
- Crear ritmes musicals amb elements de l'entorn com feien als pobles indígenes.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

Llibreta de pentagrames.

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

L'educador/a explica les principals figures musicals; corxera, negra, blanca i redona. Els temps als quals equival cadascuna d'elles.

A continuació divideix al grup-classe en equips de treball. L'educador/a dóna un tema general relacionat amb la cultura dels Països del Sud; Els Maies. Cadascun dels grups haurà de crear una xicoteta història prèvia investigació sobre el tema donat. El xicotet conte ha de ser curt, ja que continuarem treballant amb ell.

El següent pas és posar sons al conte.

Per a això, és recomanable incloure en la història frases que donen peu a ficar diferents sons, tipus; “llavors va començar a caure una tempesta enorme”, “i van agafar els seus cavalls”, “van trucar a la porta lentament”, etc. Cada història ha de tindre almenys quatre sons diferents.

Una vegada triats els sons, l'educador/a tria un compàs amb el qual treballarem el ritme d'aquests. Exemple; 4/4. Després, per a cada so cada grup inventarà una xicoteta partitura rítmica, utilitzant les figures musicals vistes al començament de la sessió.

Quan s'hagen acabat, cada component del grup tria un rol a desenvolupar dins del conte (4 sons i un narrador). A més l'educador pot anar marcant el compàs alhora.

S'exposen tots els contes al final de la sessió per a compartir el treball realitzat.

VARIANTS

En funció de l'edat del grup, mentre s'està exposant un conte els/les oients hauran d'endevinar la partitura rítmica de cadascun dels sons que hagen interpretat.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins sons heu utilitzat?
- Quina és la major font de recursos sonors que tenim al nostre abast? Vau utilitzar algun element de la naturalesa?
- Són necessaris els instruments per a crear música?

CONCLUSIONS

- **La música és un factor molt influent en el nostre dia a dia, constantment ens veiem involucrats en entorns en el que la música es torna alguna cosa més que només música.**
- **El fet d'escoltar una cosa agradable, fa molt més plaent qualsevol activitat que puga ser estressant o esgotadora.**
- **El nostre entorn ens ofereix un ampli ventall de possibilitats per a crear ritmes i sons diferents, els quals ben articulats poden crear música d'acord amb els nostres gustos específics.**

la dansa
i el ball

ELS POBLES ORIGINARIS

INTRODUCCIÓ

Podem descobrir les tradicions socials a través dels balls i danses dels pobles. Són expressions de les seues tradicions. Aquestes formes d'expressió buscaven moments de diversió col·lectiva, i també servien per a comunicar-se o connectar-se amb la naturalesa. El ball també permetia a la comunitat demostrar les seues habilitats i obtindre major estima o reconeixement social. La diversitat cultural ens fa diferents però amb grans riqueses en les nostres pròpies cultures.

OBJECTIUS

- Investigar sobre l'origen de les danses i els balls.
- Reconèixer-los com a identitat cultural reflex de tradició i folklore.
- Fomentar el respecte a altres realitats i maneres de fer d'altres pobles.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

Cartolines.

Retoladors de colors. Fonts d'informació:

- Ordinador amb connexió a internet.
- Llibres, articles

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

L'educador/a divideix al grup-classe en equips de treball. L'activitat consisteix en una xicoteta investigació de danses i balls dels pobles originaris, basada en unes preguntes que ajuden a la reflexió, amb l'objectiu de situar-nos tots en la mateixa perspectiva per a treballar els balls i danses.

Cada equip haurà de triar un poble originari i, buscar informació en les fonts que l'educador/als haja pogut facilitar, per a respondre als següents apartats:

- Característiques principals del poble originari.
- Importància de les danses i balls. Significat.
- Explicació d'un ball/dansa del poble.
- Característiques significatives; motiu pel què es ballava, vestits o màscares que l'acompanyaven, sons i instruments que utilitzaven, moviments principals, etc.

La informació pot plasmar-se en cartolines, murals, una xicoteta representació, etc. La qüestió és que al final de la sessió cada equip de treball pugui compartir la informació amb la resta del grup-classe i tindre un xicotet debat sustentat per les preguntes per a la reflexió.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Com era la música que ballaven? Amb què feien música?
- Quina importància té el ball hui dia? Per què o per a què ballem?
- Quina importància tenen les danses als pobles originaris? Per quins motius ballaven?
- Quines diferències trobeu entre unes danses i altres?
- I semblances?

CONCLUSIONS

- **Les danses i balls dels pobles originaris eren una forma més d'expressió de les seues tradicions i costums culturals, era el pont entre la naturalesa i els déus.**
- **Hui dia continua sent en molts casos una forma d'expressió corporal que s'utilitza a vegades per a ser part de ritus religiosos, culturals, simplement artístics o socials; denunciar realitats d'injustícia, contar històries viscudes o imaginades, etc.**
- **La seua importància cultural és més que evident. Els balls regionals per exemple parlen de cadascuna de les cultures del món. A través d'ells podem així observar la riquesa de diverses tradicions.**

LA NOSTRA DANSA

INTRODUCCIÓ

Les danses, rituals o cerimònies dels pobles originaris tenen sempre un objectiu concret: posar fi a algun mal que estiguera afectant el poble, influenciar directament en la naturalesa, demanar alguna cosa als déus, etc. Creen fermament que cantant i dansant les seues sol·licituds serien escoltades pels déus i així aconseguiran el seu objectiu.

OBJECTIUS

- Crear un ritme coordinat amb moviments articulats concrets.
- Reconèixer el ball i la dansa com a identitat cultural reflex de tradició i folklore.
- Fomentar el respecte a altres realitats i maneres de fer d'altres pobles.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 8 a 16 anys.

MATERIALS

No és necessari.

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

El/la educador/a divideix al grup-classe en equips de treball. El primer pas és que cadascun d'ells ha de triar un motiu pel qual ballar relacionat amb la naturalesa o un mal que patisquen en la seua realitat més pròxima. Exemples; celebració de la primavera, acabar amb la contaminació del seu barri, erradicar la pobresa, etc.

A continuació trien objectes o materials relacionats amb l'objectiu de la seua dansa, per a realitzar els sons. Busquen i investiguen sobre totes les alternatives que els ofereix cada objecte que hagen triat; colpejant-lo amb una mà, amb un altre objecte, ratllant-lo, lliscant-lo, etc. Inventen un ritme o melodia amb els sons triats.

Per a acabar els i les participants hauran d'articular uns passos o moviments que acompanyen aqueixa melodia, i d'aquesta manera crear una dansa pròpia.

Al final de la sessió vam mostrar les danses de cada equip a la resta del grup-classe.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quines diferències i semblances trobes entre tu dansa i la de la resta de companys?
- Quin és el motiu pel qual danseu? Creieu que pot servir d'alguna cosa?
- Quins objectes heu utilitzat per a la vostra dansa?
- Quina és la relació que tenen amb el vostre focus de denúncia?
- De quines altres maneres demanem o protestem per realitats que s'estan donant hui dia?

CONCLUSIONS

- Els pobles originaris creuen fermament que mitjançant el ball i la dansa, els déus o la naturalesa els ajuden a combatre contra les dificultats que puguen sorgir en el seu dia a dia.
- És també una manera d'unió de la comunitat, un moment per a compartir i oblidar-se dels problemes, o estar units per a resoldre'ls.
- Actualment el ball també serveix moltes vegades per a evadir-se de problemes i preocupacions i reprendre aqueixa unió amb els altres per a passar una estona divertida.
- De la mateixa manera, els balls caracteritzen les diferents cultures representant diverses emocions o situacions.

NAIMATAC

La Festa de l'Alegria

INTRODUCCIÓ

La Naimatac és la festa més important de l'any per al poble Toba (poble bolivià), la qual consisteix en un agraïment a les bondats de la naturalesa. Es coneix també com La Festa de l'Alegria. Es convoca a tots els pobles de la zona i els convidats han de portar mel i fruits per a omplir un recipient on comença la fermentació de l'allotja. El sonar dels tambors acompanya als experts en fermentació que canten les cançons tradicionals. Quan està llesta la mescla comença la festa. El menjar està a la disposició de tots i entre riures i celebració passen el dia.

OBJECTIUS

- Desenvolupar habilitats creatives i tècniques de treball en l'elaboració d'un projecte grupal.
- Reconèixer el ball i la dansa com a identitat cultural.
- Fomentar el respecte a altres cultures i tradicions diferents.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

En funció d'allò que vulguem preparar per a la nostra festa.

DURACIÓ

Mínim dues sessions.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

L'activitat consisteix a organitzar una festa per a la classe, prenent elements naturals i copiant algunes de les tradicions ja vistes que utilitzaven els pobles originaris en les seues cerimònies o rituals.

És important que el/la educador/a cree un debat inicial per a acordar el motiu o tema de celebració, argumentant cada proposta. Al final treballarem sobre aquella que el grup decidisca.

L'educador/a divideix al grup-classe en equips de treball. Cadascun d'ells s'encarrega de preparar i treballar sobre una part de la festa; benvinguda, vestits i màscares, cançons i danses, ofrenes, tancament, etc.

Aquesta metodologia de treball funciona molt bé quan els/ les integrants dels grups han triat el mateix perquè la tasca a exercir els agrada més o perquè tinguen una major habilitat per a dur-la a terme. És una manera de treballar per fortaleces.

Dediquem una sessió més per a dur a terme la festa i celebrar tots/es junts/es el treball realitzat en les anteriors.

VARIANTS

El/la educador/a pot preparar/aportar/regalar alguna cosa al grup-classe per al dia de la celebració.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Què és el que més us ha agradat de la celebració?
- Quines festes coneixeu? Quines diferències existeixen amb una celebració d'aquests pobles? I semblances?
- Per què creus que se li dóna tanta importància a la naturalesa?
- Coneixes alguna celebració sense música i sense dansa?
- Com seria?

CONCLUSIONS

- **Als pobles indígenes es mostra un sentit d'unió amb la naturalesa que continua viu hui dia. Tenen a aquesta present en cada acció que realitzen i no han perdut aqueix vincle degut en gran part a la forma de vida que mantenen basada en una relació directa amb el territori que habiten; pesca, ramaderia, agricultura, pasturatge, etc.**
- **Per això les danses i els balls, símbol de celebració en molts casos, eren un dels mitjans a través dels quals es comunicaven amb la naturalesa per a agrair i celebrar aqueixa proximitat amb qui els dóna la vida.**
- **Hui dia ens continuen ensenyant que cal defensar i practicar la cura del medi ambient, sent conscients del perill al qual estem sotmetent el planeta en considerar la naturalesa com un magatzem de matèries primeres que consumim de forma desenfrenada.**

construcció
d'instruments
musicals

LA ZAMPOÑA

INTRODUCCIÓ

La zampoña és un instrument de vent d'origen andí, que s'utilitza comunament a l'Argentina, Bolívia, Xile, Colòmbia, l'Equador i el Perú. En aquest últim es va iniciar en la cultura Huari. Des d'aqueix moment fins hui han existit gran varietat d'elles d'acord amb el tipus i ús que se'ls dona. Hui dia poden classificar-se en tres grups: sikus, antaras i rondaires, i són presents en tota mena de tradicions, cerimònies, celebracions, balls i homenatges de les cultures andines.

"Explica la llegenda que el déu Pa es va enamorar de la nimfa Siringa que passejava pels boscos dansant i caçant amb el seu arc. Un dia, Pa la va perseguir fins que el riu Ladón es va interposar en el seu camí, però la nimfa, veient-se amenaçada, va demanar socors a les náyades els qui la van transformar en canya. Pa, molt desconsolat, es va adonar que el vent xiulava en passar per la canya i va pensar que eren els laments de la nimfa. Va decidir tallar la canya i va unir els trossos amb cera; va construir així el seu siringa (flauta) per a tocar-la quan la passió i el desig el posseïen.

OBJECTIUS

- Valorar la importància del llenguatge visual, plàstic i musical com a mitjà de comunicació i expressió.
- Treballar sobre conceptes de la cultura andina.
- Conèixer i elaborar instruments d'altres cultures.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

- Tisores. Cola.
- Cinta aïllant de colors.
- 1,5, m. de tub fi de plàstic o palletes.
- Plastilina de diferents colors (l'ideal seria que foren els mateixos colors que els rotllos de cinta aïllant)
- Una cinta de colors més ampla que la cinta aïllant.

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

En funció de l'edat del grup es pot emprar dos tipus de material per a realitzar l'activitat; tub fi de plàstic, o palletes. Però els passos per a l'elaboració de nostra zampoña seran els mateixos.

1. Tallar un tros de tub/palleta d'uns 4 cm de llarg.
2. A continuació tallar onze tubs/palletes més, de manera que cadascun siga un centímetre més llarg que l'anterior.
3. Una vegada tallats, es poden decorar. Per a això agafem les cintes aïllants de colors, i fem dibuixos en espiral. Cada tub o palleta pot tindre un color diferent, de manera que en ajuntar-los després quede més acolorit.
4. Col·locar els tubs/palletes de menor a major grandària, uns al costat dels altres.
5. Tallar un tros llarg de cinta aïllant i col·locar-lo damunt de la taula per la part que no es pega.
6. Ara intentem recompondre la posició dels tubs tal quin la tenies, és a dir, del més xicotet al més gran un darrere d'un altre, sobre la cinta aïllant que tens sobre la taula.
7. Enrotlla la resta de la cinta aïllant al voltant dels tubs/palletes perquè queden totalment subjectes entre si.
8. Pots també enrotllar la cinta de colors al voltant dels tubs, de manera que pugues tapar la cinta aïllant i d'aquesta manera la flauta quede més bonica.
9. Fes dotze boles de plastilina, cadascuna del color de la cinta aïllant amb la qual hages decorat cada tub. No han de ser molt grans, prou per a tapar el forat inferior de cada tub.
10. Per a acabar, enganxa bé cadascuna de les boles a l'extrem inferior del tub, perquè l'aire no es puga escapar.

VARIANTS

Aquesta activitat també pot realitzar-se amb la part de plàstic de retoladors ja vells o usats. Aquests farien de tubs, però hem de tindre molt en compte l'edat del grup ja que és un material molt dur, difícil de tallar i treballar.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins elements del medi ambient es poden utilitzar per a construir una zampoña?
- Coneixies la zampoña? Quins més noms rep?
- On havies vist alguna?
- Coneixeu alguna cançó en la qual sonen zampoñas o un instrument semblant?
- Què representen les llegendes dins d'una cultura?
- Per a què servien les llegendes?
- Coneixes alguna llegenda d'un altre instrument? Quin?

CONCLUSIONS

- La zampoña és un tipus de flauta de pa composta per una sèrie de tubs, cadascun d'una grandària diferent.
- El so que emet la flauta depèn de la longitud del tub pel que es bufa i de la força amb què es faça.
- Els tubs més llargs emetran un so més greu que els curts, que tindran un so més agut.
- Per a aconseguir una melodia ràpidament no tens més que començar a bufar els tubs de dreta a esquerra, o viceversa.

EL CHARANGO

INTRODUCCIÓ

El charango és un instrument de corda amb origen a la regió altiplànica peruana-xilena-boliviana. Naix d'una modificació d'un altre instrument de corda d'origen europeu, la mandolina. Durant el segle XX el charango només es tocava a les regions rurals, i era considerat "instrument de gent pobre".

OBJECTIUS

- Practicar l'expressió emprant tècniques pròpies de llenguatge plàstic, visual i musical.
- Conèixer instruments de la cultura indígena.
- Fomentar el respecte i valoració d'altres cultures.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

- Tisores.
- Cordes de colors.
- 1 caixa.
- 12 enquadernadors.
- 6 gomes de colors.

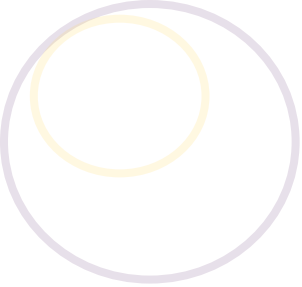
DURACIÓ

40 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

El/la educador/a explica al grup-classe que l'activitat que realitzaran serà crear un instrument de corda basant-nos en el charango, però únicament crearem la seva caixa acústica. Per a això cada alumne agafa una de les caixes que hagen portat

- Primer dibuixem un cercle amb 6 cm de diàmetre, aproximadament, en el centre de la caixa. Hem d'anar amb compte de no calcar molt amb el retolador perquè no es trenque, ja que la caixa és buida i podria trencar amb facilitat. A continuació retallem el cercle dibuixat amb ajuda de les tisores

- El següent pas serà posar els 6 enquadernadors en un extrem de la caixa i després de la mateixa manera a l'altre costat de la caixa. Podem marcar primer amb retolador i ajuda d'una regla, els punts on clavarem més tard els enquadernadors perquè queden en filera.
- Per a acabar la nostra caixa acústica, hem de nuar les 6 connectant els dos extrems de fileres d'enquadernadors i deixant-les el més tenses possible.
- I ja tenim llista una manualitat que simula la caixa acústica de qualsevol instrument de corda. Pot decorar-se amb pintures, adhesius o de la manera que creguen convenient.

VARIANTS

- Investigar sobre el charango; forma, funció, ús, material...
- Crear un charango amb cartó, encara que aquest "no funcione".

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins elements de la naturalesa s'empraven per a crear un charango?
- Per quin motiu van deixar d'usar-los? Per quins es van substituir?
- Quins més instruments coneixes que tinguen una caixa acústica semblant a aquesta?
- Coneixeu alguna cançó en la qual sonen instruments amb aquesta mena de caixa acústica? Quin?

CONCLUSIONS

- **En el passat, el charango era elaborat de fusta i closca d'armadillo**
- **Actualment, i per a no sacrificar aquests animals, és elaborat de fusta completament o inclusivament de paper, amb el propòsit d'evitar l'extinció dels armadillos.**
- **A més continuen mantenint l'ús de materials naturals per a la seva elaboració, la qual cosa no perjudica el medi ambient i fins i tot es tracta d'elements reutilitzables i reciclables.**

EL PAL DE PLUJA

INTRODUCCIÓ

És un instrument de percussió fet amb un tub llarg i ou, emplenat amb xicotetes pedres o llavors, en l'interior de les quals es claven palets de bambú o fusta. Quan el tub s'inclina suaument les llavors cauen i el seu tust amb els palets produeix un so que s'assembla a la pluja caient.

OBJECTIUS

- Valorar la importància del llenguatge plàstic i musical com a mitjà d'expressió i comunicació.
- Acostar la cultura indígena a l'alumnat.
- Fomentar actituds de respecte cap a altres cultures i altres maneres d'entendre el món.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

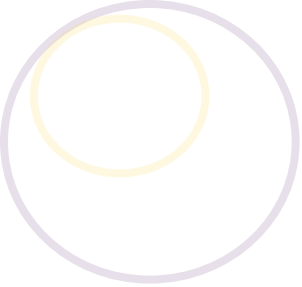
- Tubs de paper higiènic o rotllos de cuina. Cartó.
- Cinta adhesiva de colors. Tisores.
- Arena o llegums.
- Materials per a la decoració; pintures, cartolina, cola, feltre, etc.
- Ecuradents.
- 1 Clau.

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

El/la educador/a situa al grup-classe en l'activitat, fent una xicoteta síntesi sobre el que és i per a què serveix un pal de pluja. A continuació cada alumne/a realitza un pal de pluja amb materials reciclats.

El procediment per a la manualitat és el següent;

1. Unir amb cinta adhesiva 2 rotllos de paper de cuina, o 4 rotllos de paper higiènic.
2. Traçar una espiral al llarg de tota la longitud del tub.
3. Foradar el tub de costat a costat amb el clau, seguint l'espiral dibuixada. És recomanable fer els forats amb una separació d'un centímetre aproximadament.
4. Travessar el tub amb els escuradents.
5. Retallar els escuradents que sobreisquen massa amb unes tisores i folrar amb cinta adhesiva perquè ni s'isquen, ni punxen.
6. Tapar un extrem del tub amb un cercle de cartó i cinta adhesiva.
7. Afegir un grapat de llegums (llentilles, arròs) o arena.
8. Tapar l'altre extrem de nou amb un cercle de cartó i cinta adhesiva.
9. Decorar el tub al teu gust, amb els materials que hages triat.

VARIANTS

- Per als xiquets i xiquetes xicotets podem facilitar la manualitat emprant materials més apropiats. Canviem els escuradents i els claus per un tros de paper d'alumini d'uns 50 cm, i canviem els primers passos per;
- Fer una espiral amb paper d'alumini que tinga la mateixa longitud del tub.
- Introduir-la dins del tub i pegar amb cinta adhesiva tots dos extrems.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Quins elements de la naturalesa s'utilitzaven per a crear un pal de pluja?
- Per què utilitzaven el pal de pluja els pobles? Amb quin motiu?
- Coneixes algun culte més que es fera a la naturalesa?
- Quin? En què consistia?
- Existeix en la nostra cultura alguna cançó dedicada a la naturalesa? Recordes la seua lletra?

CONCLUSIONS

Normalment el pal de pluja consistia en un tros de canya de bambú, en l'interior ou del qual hi havia una espècie d'escala en espiral per on queien llavors d'un costat a l'altre de la fusta. Aquestes produïen un so com de gotes de pluja.

- Antigament es pensava que crear el so de la pluja portaria tempesta a les comunitats indígenes, per la qual cosa els seus habitants empraven per a això el pal de pluja.
- Encara que d'origen americà (probablement maia), actualment s'utilitza a tot el món. Especialment en composicions instrumentals i de fusió musical.

EL KULTRÜN

INTRODUCCIÓ

És un instrument de percussió amb origen maputxe semblant a un tambor. Els maputxes són un poble indígena dels Andes i el Sud de Xile. Des de temps remots els coneixements sobre la naturalesa es veuen reflectits en aquest instrument sagrat. El més interessant del Kultrün és que representa la meitat del món en la seua forma semiesfèrica; en el pegat es troben representats els quatre punts cardinals, i es dibuixen també les quatre estacions de l'any.

OBJECTIUS

- Practicar l'expressió emprant tècniques del llenguatge plàstic i musical.
- Conèixer diferents aspectes de la cultura indígena.
- Fomentar el respecte i interès per altres cultures per a l'edat del grup.

DESTINATARIS

Xiquets i xiquetes de 6 a 16 anys.

MATERIALS

- Una llanda.
- 2 Cartolines de colors.
- 2 làmines de feltre de diferent color. 1 Goma elàstica.
- Un pal de fusta.
- Llana.
- Cola.
- Tisores.

DURACIÓ

60 minuts.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

El/la educador/a reparteix materials i una fitxa de Kultrün a cada alumne/a per a la manualitat. Fa una xicoteta explicació del significat de la fitxa entregada.

A continuació, comentem els passos per a realitzar la manualitat:

- Llevar la tapa de la llanda. Folrar la llanda amb cartolina, pegant-la amb la cola i pressionant-la perquè adhesion bé.
- Usar novament la cola per a traçar línies en diagonal sobre la cartolina que està folrant la llanda, per a després pegar damunt la llana. Sense tallar-la fins a arribar a donar tota la volta a la llanda.
- Col·locar la cola sobre les vores inferior i superior de la llanda. Col·locar la tapa i aplicar-li cola. Després adherir la llanda boca avall (és a dir, donant suport a la tapa) sobre el feltre del color que vulguem. Amb les tisores, retallar el que sobre deixant una vora que caiga de 3 a 5 centímetres
- Embolicar la goma elàstica al voltant de la llanda per a assegurar el feltre als costats.
- Tallar 2 tires de feltre d'un altre color de 1,2 centímetres d'ample, prou llarg com per a envoltar tota la llanda. Pegar una tira en la vora superior (sobre la goma elàstica) i un altre en la vora inferior.
- Acolorir la fitxa del Kultrün, retallar i pegar el cercle en la part superior de la llanda; sobre el feltre.

Ja tenim llest el nostre Kultrün. Per a colpejar-ho podem utilitzar les mans, o agafar un bolígraf o retolador reciclat, un pal del parc, etc.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

- Què creus que signifiquen els símbols representats en el pegat del Kultrün?
- Creus que podia ser un instrument màgic que combatera la malaltia entre altres mals? Per què creus que ho utilitzaven?
- Quins remeis o costums tenim en la nostra cultura per a combatre alguns mals?
- Qui ens ha ensenyat aqueixos remeis o costums?
- Com ha sigut la transmissió d'aqueixos sabers?

CONCLUSIONS

- Es deia “machi” a qui dins del poble maputxe practicava la medicina empíric-màgica aborigen i presidia les diverses activitats rituals de la comunitat. Era l'única propietària d'aquest instrument musical i per tant l'única que podia fer ús d'ell i de la comunicació ritual que posseïa.
- El kultrün no podia emprar-se com a mer joc, diversió, passatemps o broma. L'ús del Kultrün permetia al poble maputxe connectar-se amb les seues divinitats per a agrair, demanar i fins a sanar qualsevol malaltia. Per això per a ells era un dels símbols més importants de la seua cultura.
- El Kultrün a més no estava destinat a les zones urbanes sinó a les rurals, ja que les machis consideraven que les seues pràctiques xamàniques, rituals, havien de servir únicament a les comunitats maputxes llauradores.
- Hui dia, el Kultrün té funcions socials en la comunitat maputxe. Per exemple, contribueix a la comunicació i solidaritat social, ja que el seu so és molt ampli i pot percebre's amb nitidesa en un radi de dos, tres o més quilòmetres. Existeix un sistema de senyals per mitjà del qual els veïns identifiquen i localitzen la presència d'una persona malalta, podent-se d'aquesta manera prestar l'ajuda necessària.

MATERIAL DE TREBALL

Fitxa 2 - Kultrün.

bibliografia
i recursos
d'interès

Bibliografia i recursos d'interès sobre l'Educació per al Desenvolupament i la matèria d'aquesta guia

---

ARGIBAY M., CELORIO G. *La Educación para el Desarrollo*, HEGOA, 2005.

ARRIETA., *Y tú, ¿cómo lo ves? Educación para la Paz y el Desarrollo en la ESO*. Centro de Investigación y Documentación Educativa del MEC, 1995.

CELORIO G. y LÓPEZ A. (coords), *Diccionario de Educación Para el Desarrollo*, Editado por Hegoa. Bilbao.

COORDINADORA DE ONG PARA EL DESARROLLO ESPAÑA, *Educación para el Desarrollo: Estrategia imprescindible para el desarrollo*. Propuestas para el Plan Director 2005-2008, CONGDE, 2004.

CORTINA, A., *Ciudadanos del mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*, Alianza, 1997

ESCUADERO J. y MESA M, *Diagnóstico de la Educación para el Desarrollo en España*, Centro de Educación e Investigación para la Paz.

FEMP. *La cooperación al desarrollo de los entes locales*. Informe 2005, FEMP/ Secretaría de Estado de Cooperación Internacional, Área de Cooperación al Desarrollo, Dirección de Internacional y Cooperación, Madrid, 2007.

MUNDILAB., *Un nuevo espacio educativo para una forma de educar*, Hegoa, 2002.

MUSOL, *Integración de la educación para el desarrollo en la educación para adultos en Extremadura*, 2015.

PRIETO y GUTIERREZ, *La mediación pedagógica. Apuntes para una Educación a Distancia Alternativa*, Ed La Crujía. Buenos, 2009.

materials

Fitxa 1. Huité Redó

El huité redó és una tècnica per a ordenar la informació. Consisteix en crear diferents frases sobre una mateixa temàtica i ordenar-les de maneres que es cree una melodia sense necessitat de rima.

Les frases es deuran ordenar atenent al següent esquema:

1^a La primera és també la última.

2^a La segona és també la 4^a i la 7^a

3^a És una frase nova

4^a La quarta és també la 2^a i la 7^a

5ª Altra frase nova

6ª Una frase més

7^a La setèima és també la 2^a i la 4^a

8^a L'última és també la primera

Fitxa 2. Kultrun

El Kultrun és un instrument de percussió amb origen maputxe paregut a un tambor. Reflexa els coneixements sobre la naturalesa, pel que es considera un instrument sagrat.

En el dibuix del pegat que mostrem a continuació es troben quatre punts cardinals i es dibuixen també les quatre estacions de l'any.

Coloreja i retalla el següent dibuix d'un pegat Kultrun per a completar el teu instrument. També pots copiar-lo i fer tu el teu propi disseny.

FALTA LOGO